

**Konkursy przedmiotowe organizowane
przez Lubelskiego Kuratora Oświaty
dla uczniów klas gimnazjalnych i gimnazjów województwa
lubelskiego
w roku szkolnym 2018/2019**

**ZAKRES WYMAGAŃ
ETAP DRUGI I TRZECI**

Lublin 2018

1. KONKURS POLONISTYCZNY

1.2. Cele edukacyjne

- Rozwijanie literackich uzdolnień i zainteresowań polonistycznych prowadzących do głębszego zrozumienia ojczystej literatury oraz kulturowej tradycji narodowej i europejskiej.
- Rozbudzanie wrażliwości estetycznej i twórczego myślenia oraz inspirowanie do samodzielnych poszukiwań i działań w zakresie szeroko rozumianej edukacji humanistycznej,
- Stymulowanie aktywności w procesie gromadzenia wiedzy i zdobywania umiejętności polonistycznych poprzez rozwijanie sprawności rozumienia czytanych tekstów i kształcenie odbioru, analizy i pogłębionej interpretacji dzieł kultury w różnych zestawieniach kontekstualnych,
- Doskonalenie kompetencji językowo-stylistycznych poprzez ugruntowanie wiedzy o języku ojczystym.
- Kształcenie sprawności pisania i mówienia z dbałością o wysoką kulturę słowa i poprawność we wszystkich warstwach redagowanych i wypowiedzianych tekstów.
- Kształtowanie postawy refleksyjnego odbiorcy i twórcy różnorodnych tekstów kultury, świadomie, kreatywnie oraz inspirująco wykorzystującego w praktyce zintegrowaną wiedzę i umiejętności polonistyczne.

1.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

Uwaga!

Na wszystkich etapach konkursu obowiązują wymagania z dwóch wcześniejszych etapów kształcenia: klas I- III szkoły podstawowej, klas IV- VI szkoły podstawowej.

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. 1. Uczeń: 1.2) wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu; 1.3) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie; 1.4) odróżnia informacje o faktach od opinii; 1.5) dostrzega różnice między fikcją a kłamstwem; 1.6) rozpoznaje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym; 1.7) rozpoznaje intencję wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację); 1.8) dostrzega w wypowiedzi przejawy agresji i manipulacji; 1.9) rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną, wskazuje tezę, argumenty i wnioski; 1.11) wykorzystuje dodatkowe informacje z przypisu. 3. Świadomość językowa. Uczeń: 3.1) rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny i naukowy; 3.2) rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście; 3.3) dostrzega zróżnicowanie słownictwa – rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (wyrazy gwarowe, terminy naukowe, archaizmy i neologizmy, eufemizmy (...)); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone (obce) – rozumie ich funkcję w tekście;

- 3.5) rozpoznaje w zdaniach i w równoważnikach zdań różne rodzaje podmiotów, orzeczeń, dopełnień, okoliczników oraz przydawkę – rozumie ich funkcje;
- 3.6) rozróżnia rodzaje zdań złożonych podrzędnie i współrzędnie, imiesłowowe równoważniki zdań, zdania bezpodmiotowe oraz rozumie ich funkcje w wypowiedzi;
- 3.7) odróżnia temat fleksyjny od końcówki;
- 3.8) odróżnia czasowniki dokonane i niedokonane; rozpoznaje tryby i strony (czynną i bierną) czasownika oraz imiesłowy – wyjaśnia ich funkcje w tekście;
- 3.9) rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

II. Analiza i interpretacja różnych tekstów kultury.

1. Uczeń:

- 1.2) rozpoznaje problematykę utworu.
- 2.2) charakteryzuje postać mówiącą w utworze;
- 2.3) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz potrafi określić ich funkcje w utworze;
- 2.4) wskazuje funkcje użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (archaizmów, zdrobnień, zgrubień, metafor), składni (powtórzeń, pytań retorycznych, różnego typu zdań i równoważników), fonetyki (rymu, rytmu, wyrazów dźwiękonaśladowczych);
- 2.5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (tytułu, podtytułu, motta, apostrofy, puenty, punktu kulminacyjnego);
- 2.6) przypisuje czytany utwór do właściwego rodzaju literackiego (epika, liryka, dramat);
- 2.7) rozpoznaje gatunek literacki czytanego utworu jako: przypowieść, pamiętnik, dziennik, komedię, dramat (gatunek), tragedię, balladę, nowelę, hymn, powieść historyczną;
- 2.8) rozpoznaje odmiany gatunkowe literatury popularnej: powieść lub opowiadanie obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy.

4. Wartości i wartościowanie.

Uczeń:

- 4.1) posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm-nacjonalizm, tolerancja-nietolerancja, piękno-brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach;
- 4.3) dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi (...) pisemne w następujących formach gatunkowych: urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie opowiadanie, opis sytuacji i przeżyć, zróżnicowany stylistycznie i funkcjonalnie opis zwykłych przedmiotów lub dzieł sztuki, charakterystyka postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, (...) ze zdarzenia z życia, rozprawka, podanie, życiorys i CV, list motywacyjny, dedykacja; dostosowuje odmianę i styl języka do gatunku, w którym się wypowiada;
- 2) stosuje zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, tworząc spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź na zadany temat;
- 4) dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie (...);
- 5) uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi;
- 7) stosuje zasady etykiety językowej – wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji, łączącej go z osobą, do której mówi (dorosły, rówieśnik,

obcy, bliski), zna formuły grzecznościowe, zna konwencje językowe zależne od środowiska (np. sposób zwracania się do nauczyciela, lekarza, profesora wyższej uczelni), ma świadomość konsekwencji używania formuł niestosownych i obraźliwych.

2. Świadomość językowa.

Uczeń:

- 2.3) tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się; świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści;
- 2.4) stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie;
- 2.5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom;
- 2.7) przekształca części zdania pojedynczego w zdania podrzędne i odwrotnie, przekształca konstrukcje strony czynnej w konstrukcje strony biernej i odwrotnie (...);
- 2.8) wprowadza do wypowiedzi partykuły, rozumiejąc ich rolę w modyfikowaniu znaczenia składników wypowiedzi;
- 2.9) wykorzystuje wykrzyknik jako część mowy w celu wyrażenia emocji; stosuje wołacz w celu osiągnięcia efektów retorycznych;
- 2.10) stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników (w tym imiesłówów), przymiotników, liczebników i zaimków; stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rzędu);
- 2.11) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie rozwijanym i koncentrującym się przede wszystkim wokół tematów: rozwój psychiczny, moralny i fizyczny człowieka; społeczeństwo i kultura; region i Polska).

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
- wyrazy złożone, ich struktura i podział; - znajomość struktury składniowej wypowiedzi wielokrotnie złożonych; - znajomość wyznaczników formalnych następujących funkcji językowych: informatywnej, ekspresywnej, impresywnej, fatycznej; - znajomość merytorycznych i stylistyczno- językowych wyznaczników formalnych następujących form wypowiedzi: charakterystyka porównawcza, przemówienie; - podział i właściwości głosek; - zasady akcentowania w języku polskim.	- rozróżnianie różnych typów wyrazów złożonych; złożzeń, zrostów, zestawień; - wyodrębnianie elementów budowy słotwórczej wyrazów złożonych; - tworzenie i pisownia przymiotników złożonych; - sporządzanie wykresów graficznych wypowiedzi wielokrotnie złożonych; - dokonywanie analizy wypowiedzi wielokrotnie złożonych; - rozpoznawanie językowych cech wypowiedzi w funkcji informatywnej, ekspresywnej, impresywnej; - redagowanie wypowiedzi w funkcji informacyjnej, ekspresywnej, impresywnej, fatycznej; - redagowanie spójnych wypowiedzi poprawnych pod względem merytorycznym, językowo-stylistycznym i ortograficzno-interpunkcyjnym w następujących formach: charakterystyka porównawcza, przemówienie; - rozpoznawanie różnych typów komizmu; - określa funkcję różnych typów komizmu w tekście; - określanie cech głosek i poprawne stosowanie zasad akcentowania w języku polskim; - rozpoznawanie i nazywanie charakterystycznych

	dla polszczyzny zjawisk fonetycznych: upodobnień pod względem dźwięczności wewnątrzwyrazowych i międzywyrazowych, utraty dźwięczności w wygłosie, uproszczeń grup spółgłoskowych
--	--

Od uczestnika konkursu na tym etapie wymagane są także umiejętności posługiwania się poprawnym (również w zakresie ortografii i interpunkcji), bogatym i zróżnicowanym stylistycznie językiem dostosowanym do sytuacji komunikacyjnej.

Obowiązuje także materiał ortograficzny dotyczący wiadomości i umiejętności w zakresie pisowni: u – ó; ż – rz; h – ch; partykuły „nie” z różnymi częściami mowy; innych partykuł; liczebników, przyimków złożonych i wyrażen przyimkowych; zaimków, rzeczowników i przymiotników złożonych; nazw własnych (w tym miejscowych) i przymiotników od nich pochodzących, skrótów i skrótowców, złożzeń, zrostów i zestawień, małą i wielką literą oraz zasad poprawnego stosowania interpunkcji i będzie sprawdzany w formie zadań otwartych.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Obowiązują również wymagania wskazane w etapie drugim konkursu.

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Uczeń:

10) rozróżnia gatunki publicystyczne prasowe, radiowe i telewizyjne (artykuł, wywiad, reportaż);

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń:

2.4) wskazuje funkcje użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (między innymi: archaizmów, zdrobnień, zgrubień, metafor), składni (między innymi: powtórzeń, pytań retorycznych, różnego typu zdań i równoważników), fonetyki (między innymi: rymu, rytmu, wyrazów dźwiękonaśladowczych);

2.9) wskazuje elementy dramatu, takie jak: akt, scena, tekst główny, tekst poboczny, monolog, dialog;

3.1) przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i uzasadnia ją;

3.2) uwzględnia w interpretacji potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny;

3.10) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych; wskazuje przykłady mieszania gatunków;

3.11) uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne.

4. Wartości i wartościowanie

Uczeń:

4.2) omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość;

III. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

1.1) tworzy spójne wypowiedzi (...) pisemne w następujących formach gatunkowych: urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie opowiadanie, (...) charakterystyka postaci

literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, spektaklu i ze zdarzenia z życia, rozprawka, (...); dostosowuje odmianę i styl języka do gatunku, w którym się wypowiada;

1.2) stosuje zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, tworząc spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź na zadany temat;

1.4) dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie (...);

1.6) przestrzega zasad etyki mowy w różnych sytuacjach komunikacyjnych, m.in. zna konsekwencje stosowania form charakterystycznych dla elektronicznych środków przekazywania informacji, takich jak: SMS, e-mail, czat, blog (ma świadomość niebezpieczeństwa oszustwa i manipulacji powodowanych anonimowością uczestników komunikacji w sieci, łatwego obrażania obcych, ośmieszania i zawstydzania innych wskutek rozpowszechniania obrazów przedstawiających ich w sytuacjach kłopotliwych, zna skutki kłamstwa, manipulacji, ironii);

2. Świadomość językowa

Uczeń:

2.5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom;

2.6) wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych; stosuje średnik;

2.7) (...) zamienia mowę niezależną na zależną;

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
- odczytywanie dzieł literackich (tekstów kultury) z różnych epok i konwencji artystycznych (zwłaszcza tradycji biblijnej i antycznej jako źródeł kultury europejskiej, a także kręgu kultury rycersko-dworskiej, humanistycznej, patriotycznej, społecznikowskiej, regionalnej) z uwzględnieniem zróżnicowanych kontekstów: kulturowego, literackiego, filozoficznego, religijnego, regionalnego; - rozpoznawanie treści i interpretowanie znanych mitów, toposów i symboli obecnych w różnych tekstach kultury (wysokiej, popularnej, masowej); - posługiwanie się ze zrozumieniem pojęciami z dziedziny teorii literatury i wiedzy o kulturze (topos, mit, symbol, parabola, wiersz wolny, biały, sylabiczny, sonet, przerzutnia, stylizacja językowa, groteska i jej cechy, gatunki filmowe); - rozumienie pojęć: groteska, ironia; - cechy i funkcje mass mediów; - analizowanie tekstu lirycznego z wykorzystaniem biegłej znajomości	- dostrzeganie (rozpoznawanie), rozumienie i trafne wykorzystywanie w czytanych i redagowanych tekstach uniwersalizmu i specyfiki ludzkich doświadczeń, uczuć i dążeń wpisanych w dzieła literackie i inne teksty kultury z różnych epok, konwencji artystycznych oraz kręgów kulturowych; - dokonywanie interpretacji i reinterpretacji znanych mitów, toposów i symboli obecnych w różnych tekstach kultury (wysokiej, popularnej, masowej); - rozpoznawanie i nazywanie swoistych właściwości utworów literackich i innych tekstów kultury oraz określanie funkcji charakterystycznych dla nich językowych środków stylistycznych i sposobów artystycznego wyrazu. - rozpoznawanie w różnych tekstach kultury komizmu, ironii; dostrzeganie cech groteski; - określanie funkcji komizmu, ironii, elementów groteski w różnych tekstach kultury, - redagowanie tekstów na wskazany temat w tonie żartobliwym, ironicznym lub zawierających elementy groteski. - wskazywanie cech mass mediów;

terminologii teoretycznoliterackiej (rozpoznawanie wskazanych w podstawie programowej obu etapów kształcenia środków stylistycznych, a także: anafory, antytezy, peryfrazy, oksymoronu, hiperboli, powtórzenia, pytania retorycznego, różnych typów zdań i równoważników, paralelizmu); -znajomość struktur wersyfikacyjnych utworów lirycznych (typ wiersza, rodzaje rymów, rytm); - rozpoznawanie (konkretyzowanie) podmiotu lirycznego i sytuacji lirycznej; - interpretacja tekstu lirycznego, - dbałość o zachowanie poprawności językowo-stylistycznej i artykulacyjnej prezentowanej wypowiedzi, - znajomość struktury ustnej wypowiedzi o charakterze analityczno-interpretacyjnym.	rozpoznawanie ich wyróżników formalnych i określanie funkcji mass mediów; - wskazywanie środków stylistycznych i określanie ich funkcji w utworach lirycznych; - rozpoznawanie cech wersyfikacyjnych wiersza i analizowanie ich funkcji w przekazie treści. - charakteryzowanie podmiotu lirycznego i sytuacji lirycznej; - określanie problematyki utworu lirycznego, - omawianie sposobów jej wyrażenia; - wykorzystanie różnych zestawień kontekstualnych; - określanie funkcji różnych elementów wersyfikacji i struktury utworu (na przykład tytułu); - odczytanie przesłania, idei, myśli przewodniej utworu lirycznego; - wartościowanie analizowanego utworu; prezentacja własnych refleksji, przemyśleń i opinii;
--	--

1.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi, zadania z luką, zadania typu: prawda-fałsz.

1.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

Pozycje o charakterze słownikowo-encyklopedycznym i metodyczno-ćwiczeniowym do wykorzystania w pracy nauczyciela i ucznia

- 1) Bańko M., Krajewska M., *Słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa 1995.
- 2) Bańko M., *Polszczyzna na co dzień*, Warszawa 2013 (rozdz. 2. ABC stylistyki, 3. ABC gramatyki, 5. ABC grzeczności, 6. Zasady komunikacji internetowej, 7. Zasady pisowni, 8. Zasady interpunkcji, 10. Wzory tekstów użytkowych).
- 3) Bańko M., *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa 2012.
- 4) Bortnowski S., *Jak uczyć poezji*. Warszawa 1998.
- 5) Bortnowski S., *Warsztaty dziennikarskie* Warszawa 1999.
- 6) Głowiński M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Sławińska A., Sławiński J., *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1989.
- 7) Klemensiewicz Z., *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*, Warszawa 1970.
- 8) Kopaliński W., *Słownik symboli*. Warszawa 1991.
- 9) Kopaliński W., *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa 2007.
- 10) Müldner – Nieckowski P., *Wielki słownik frazeologiczny*, Warszawa 2004.
- 11) Nagajowa M., *Sztuka dobrego pisania i mówienia: poradnik językowy dla młodzieży*, Warszawa 2003.
- 12) Stypka A., *Ortografia w gimnazjum*, Warszawa 2002.
- 13) Stypka A., *Gramatyka w gimnazjum*. Warszawa 2002.

14) *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*, pod red. E. Polańskiego, Warszawa 2012.

15) *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, pod red. A. Markowski, Warszawa 2012.

16) Strona internetowa Rady Języka Polskiego - www.rip.pan.pl

W ocenie poprawności rozwiązań w zakresie języka, ortografii, interpunkcji uwzględniana będzie wykładnia podana w wymienionych słownikach.

2. KONKURS JĘZYKA ANGIELSKIEGO

2.1. Cele edukacyjne

- Rozwijanie zainteresowania nauką języka angielskiego oraz zdobywanie motywacji do samodzielnego pogłębiania wiedzy i zdobywania umiejętności językowych.
- Doskonalenie umiejętności językowych oraz kompetencji komunikacyjnych, w tym podniesienie poziomu umiejętności językowych w zakresie czterech sprawności językowych (słuchania, mówienia, pisanie i czytania).
- Pogłębianie wiedzy o kulturze, historii, literaturze, geografii i sprawach życia codziennego krajów angielskiego obszaru językowego.
- Kształtowanie postawy otwartości wobec zjawisk interkulturowych oraz tolerancji w stosunku do przedstawicieli innych narodów i kultur.
- Rozwijanie umiejętności wykorzystywania różnego rodzaju źródeł informacji do samodzielnej nauki.
- Wspieranie uczniów w rozwijaniu zdolności językowych.
- Rozwijanie umiejętności praktycznego wykorzystywaniu zdobytej przez nich wiedzy i nabytych umiejętności.
- Stwarzanie młodzieży możliwości sprawdzenia swoich umiejętności i szlachetnego współzawodnictwa.

2.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (PP.III.1)
1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów: 1) człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, zainteresowania); 2) dom (np. miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia); 3) szkoła (np. przedmioty nauczania, życie szkoły); 4) praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy); 5) życie rodzinne i towarzyskie (np. okresy życia, członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy); 6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, lokale gastronomiczne); 7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, korzystanie z usług, reklama); 8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu, orientacja w terenie, hotel, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie); 9) kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, media); 10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy); 11) zdrowie (np. higieniczny tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, uzależnienia); 12) nauka i technika (np. odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych, technologie informacyjno-komunikacyjne); 13) świat przyrody (np. pogoda, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe);

14) życie społeczne (np. konflikty i problemy społeczne, przestępczość);
15) elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu między kulturowego oraz tematyki integracji europejskiej.

3. Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne):

- 1) określa główną myśl tekstu;
- 2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu;
- 3) znajduje w tekście określone informacje;
- 4) określa intencje nadawcy/autora tekstu;
- 5) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu);
- 6) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu;
- 7) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

5. Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, pozdrowienia, życzenia, wiadomość, ankietę, pocztówka, e-mail, opis, krótki list prywatny):

- 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności;
- 2) opisuje wydarzenia życia codziennego;
- 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) relacjonuje wydarzenia z przeszłości;
- 5) wyraża i uzasadnia swoje poglądy, uczucia;
- 6) przedstawia opinie innych osób;
- 7) opisuje intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 8) opisuje doświadczenia swoje i innych osób;
- 9) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

7. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. e-mail, wiadomość, pocztówka, krótki list prywatny) w typowych sytuacjach:

- 1) nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób);
- 2) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz);
- 3) prowadzi proste negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego (np. uzgadnianie formy spędzania czasu);
- 4) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie;
- 5) prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
- 6) wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadza się, sprzeciwia się;
- 7) wyraża swoje emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie);
- 8) prosi o radę i udziela rady;
- 9) wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby;
- 10) wyraża skargę, przeprasza, przyjmuje przeprosiny.

8. Uczeń przetwarza tekst (...) pisemnie:

- 1) przekazuje w języku obcym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach), audiowizualnych (np. filmach, reklamach) oraz tekstach obcojęzycznych;
- 2) przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z tekstu w języku obcym;
- 3) przekazuje w języku obcym informacje sformułowane w języku polskim.

11. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji obsługi) również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

12. Uczeń **stosuje strategie komunikacyjne** (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, rozumienie tekstu zawierającego nieznane słowa i zwroty) i **strategie kompensacyjne** (np. zastąpienie innym wyrazem, opis, środki niewerbalne) w przypadku, gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu.
13. Uczeń **posiada świadomość językową** (np. podobieństw i różnic między językami).

Uczeń wykazuje się wiedzą o kulturze i strukturze geopolitycznej krajów angielskiego obszaru językowego (np. nazwy państw i stolic, powierzchnie, kraje sąsiadujące, symbole, tradycje, znane miejsca i postaci, znani pisarze i poeci, artyści, malarze, zabytki, istotne wydarzenia historyczne, kulturalne itp.)

Zagadnienia spoza podstawy programowej (PP III.1)	Wymagane umiejętności
1) człowiek (np. problemy etyczne); 2) dom (np. wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania); 3) szkoła (np. oceny i wymagania, system oświaty); 4) praca (np. warunki pracy i zatrudnienia, praca dorywcza, rynek pracy); 5) żywienie (np. diety); 6) zdrowie (np. higieniczny tryb życia, niepełnosprawni, ochrona zdrowia); 7) świat przyrody (np. katastrofy, przestrzeń kosmiczna);	1. Uczeń odróżnia fakty od opinii.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (PP III.1)
1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów: 1) człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, zainteresowania); 2) dom (np. miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia); 3) szkoła (np. przedmioty nauczania, życie szkoły); 4) praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy); 5) życie rodzinne i towarzyskie (np. okresy życia, członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy); 6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, lokale gastronomiczne); 7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, korzystanie z usług, reklama); 8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu, orientacja w terenie, hotel, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie); 9) kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, media); 10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy); 11) zdrowie (np. higieniczny tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, uzależnienia); 12) nauka i technika (np. odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie

z podstawowych urządzeń technicznych, technologie informacyjno-komunikacyjne);

13) świat przyrody (np. pogoda, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego, kłęski żywiołowe);

14) życie społeczne (np. konflikty i problemy społeczne, przestępczość);

15) elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej.

2. Uczeń rozumie ze słuchu proste, krótkie, typowe wypowiedzi (np. instrukcje, komunikaty, ogłoszenia, rozmowy) artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka:

1) reaguje na polecenia;

2) określa główną myśl tekstu;

3) znajduje w tekście określone informacje;

4) określa intencję nadawcy/autora tekstu;

5) określa kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników);

6) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

3. Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne):

1) określa główną myśl tekstu;

2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu;

3) znajduje w tekście określone informacje;

4) określa intencje nadawcy/autora tekstu;

5) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu);

6) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu;

7) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

5. Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, pozdrowienia, życzenia, wiadomość, ankieta, pocztówka, e-mail, opis, krótki list prywatny):

1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności;

2) opisuje wydarzenia życia codziennego;

3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;

4) relacjonuje wydarzenia z przeszłości;

5) wyraża i uzasadnia swoje poglądy, uczucia;

6) przedstawia opinie innych osób;

7) opisuje intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;

8) opisuje doświadczenia swoje i innych osób;

9) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

7. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. e-mail, wiadomość, pocztówka, krótki list prywatny) w typowych sytuacjach:

1) nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób);

2) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz);

3) prowadzi proste negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego (np. uzgadnianie formy spędzania czasu);

4) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie;

5) prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;

6) wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadza się, sprzeciwia się;

7) wyraża swoje emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie);

8) prosi o radę i udziela rady;

- 9) wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby;
 10) wyraża skargę, przeprasza, przyjmuje przeprosiny.

8. Uczeń przetwarza tekst (...) pisemnie:

- 1) przekazuje w języku obcym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach), audiowizualnych (np. filmach, reklamach) oraz tekstach obcojęzycznych;
 2) przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z tekstu w języku obcym;
 3) przekazuje w języku obcym informacje sformułowane w języku polskim.

11. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji obsługi) również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

12. Uczeń **stosuje strategie komunikacyjne** (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, rozumienie tekstu zawierającego nieznane słowa i zwroty) i **strategie kompensacyjne** (np. zastąpienie innym wyrazem, opis, środki niewerbalne) w przypadku, gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu.

13. Uczeń **posiada świadomość językową** (np. podobieństw i różnic między językami).

Uczeń wykazuje się wiedzą o kulturze i strukturze geopolitycznej krajów angielskiego obszaru językowego (np. nazwy państw i stolic, powierzchnie, kraje sąsiadujące, symbole, tradycje, znane miejsca i postaci, znani pisarze i poeci, artyści, malarze, zabytki, istotne wydarzenia historyczne, kulturalne itp.)

Zagadnienia spoza podstawy programowej (PP III.1)	Wymagane umiejętności
1) człowiek (np. problemy etyczne); 2) dom (np. wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania); 3) szkoła (np. oceny i wymagania, system oświaty); 4) praca (np. warunki pracy i zatrudnienia, praca dorywcza, rynek pracy); 5) żywienie (np. diety); 6) zdrowie (np. higieniczny tryb życia, niepełnosprawni, ochrona zdrowia); 7) świat przyrody (np. katastrofy, przestrzeń kosmiczna); 8) państwo i społeczeństwo (np. struktura państwa, organizacje społeczne i międzynarodowe, konflikty wewnętrzne i międzynarodowe, przestępczość, polityka społeczna, gospodarka); 9) elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej, w tym znajomość problemów pojawiających się na styku różnych kultur i społeczności.	1. uczeń oddziela fakty od opinii

2.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi, zadania typu prawda/ fałsz.

1. Etap drugi

Test gramatyczno-leksykalny z elementami kulturo- i realioznawstwa, funkcje komunikacyjne, zadania sprawdzające rozumienie tekstu czytanego, zadanie półotwarte lub proste zadanie otwarte sprawdzające umiejętność pisania nieskomplikowanych krótkich tekstów.

2. Etap wojewódzki

Test gramatyczno-leksykalny z elementami kulturo- i realioznawstwa, funkcje komunikacyjne, zadania sprawdzające rozumienie tekstu czytanego, zadania na rozumienie tekstu słuchanego, wypowiedź pisemna na podany temat.

2.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

<http://learnenglishteens.britishcouncil.org/>

<http://americanenglish.state.gov/materials-learning-english>

<http://projectbritain.com/education/index.html>

3. KONKURS JĘZYKA NIEMIECKIEGO

3.1. Cele edukacyjne

- Poszerzenie zainteresowania nauką języka niemieckiego oraz pogłębienie motywacji do dalszego samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności językowych.
- Pogłębianie wiedzy o kulturze, historii, literaturze, geografii i sprawach życia codziennego krajów niemieckiego obszaru językowego.
- Kształtowanie postawy otwartości wobec zjawisk interkulturowych oraz tolerancji w stosunku do przedstawicieli innych narodów i kultur.
- Doskonalenie umiejętności językowych poprzez osiągnięcie kompetencji komunikacyjnej i językowej w tym podniesienie poziomu umiejętności językowych (słuchania, mówienia, pisania i czytania).
- Rozwijanie umiejętności wykorzystywania różnego rodzaju źródeł informacji.

3.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (podstawa programowa III.0)
1. Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiających realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów (PP.III.0): 1) człowiek (dane personalne, wygląd zewnętrzny, uczucia i emocje, zainteresowania); 2) dom (miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia); 3) szkoła (przedmioty nauczania, życie szkoły); 4) praca (popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy); 5) życie rodzinne i towarzyskie (członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego); 6) żywienie (artykuły spożywcze, posiłki, lokale gastronomiczne); 7) zakupy i usługi (rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, korzystanie z usług); 8) podróżowanie i turystyka (środki transportu, orientacja w terenie, informacja turystyczna, zwiedzanie); 9) kultura (dziedziny kultury, uczestnictwo w kulturze); 10) sport (popularne dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe); 11) zdrowie (samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie) 12) technika (np. korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych); 13) świat przyrody (pogoda, rośliny i zwierzęta, krajobraz). 14) elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej. 3. Uczeń rozumie krótkie, proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy i proste teksty narracyjne): (PP.III.0) 1) określa główną myśl tekstu; 2) znajduje w tekście określone informacje; 3) określa intencje nadawcy/autora tekstu; 4) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu). 5. Uczeń tworzy bardzo krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne w formie prostych wyrażen i zdań (np. wiadomość, e-mail, krótki opis) (PP.III.0): 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i czynności;

- 2) opowiada o wydarzeniach życia codziennego;
 - 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
 - 4) opisuje swoje upodobania;
 - 5) wyraża swoje opinie i uczucia;
 - 6) opisuje intencje i plany na przyszłość.
8. *Uczeń przetwarza tekst ustnie lub pisemnie (PP.III.0):*
- 1) przekazuje informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. mapach, symbolach, piktogramach);
 - 2) przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z prostego tekstu w języku obcym.
11. *Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji i obsługi) również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych). (PP.III.0)*
12. *Uczeń stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, rozumienie tekstu zawierającego nieznane słowa i zwroty) i strategie kompensacyjne (np. opis, zastąpienie innym wyrazem) w przypadku, gdy nie zna lub nie pamięta jakiegoś wyrazu. (PP.III.0)*
13. *Uczeń posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami). (PP.III.0)*

Uczeń wykazuje się wiedzą o kulturze i strukturze geopolitycznej krajów niemieckiego obszaru językowego (np. nazwy państw i stolic, powierzchnie, kraje sąsiadujące, symbole, tradycje, znane miejsca i postaci, zabytki, istotne wydarzenia historyczne, kulturalne itp.)

Zagadnienia spoza podstawy programowej (PP III.0)	Wymagane umiejętności
1. człowiek (cechy charakteru); 2. życie rodzinne (okresy życia, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy); 3. żywienie (przygotowywanie posiłków); 4. zakupy i usługi (reklama); 5. podróżowanie i turystyka (hotel, wycieczki i zwiedzanie); 6. kultura (twórcy i ich dzieła, media); 7. sport (sport wyczynowy); 8. zdrowie (higieniczny tryb życia, uzależnienia, problemy ludzi niepełnosprawnych i starszych); 9. nauka i technika (odkrycia naukowe, wynalazki, technologie informacyjno-komunikacyjne); 10. świat przyrody (zagrożenia ochrony środowiska naturalnego, klęski żywiołowe); 11. życie społeczne (konflikty i problemy społeczne, przestępczość).	1. <i>Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającą realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie zaproponowanych tematów</i> 3. <i>Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne): (PP III. 1)</i> 1) określa główną myśl tekstu; 2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu; 3) znajduje w tekście określone informacje; 4) określa intencje nadawcy/autora tekstu; 5) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu); 6) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu; 7) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej

1. Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiających realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów (PP.III.0):

- 1) człowiek (dane personalne, wygląd zewnętrzny, uczucia i emocje, zainteresowania);
- 2) dom (miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia);
- 3) szkoła (przedmioty nauczania, życie szkoły);
- 4) praca (popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy);
- 5) życie rodzinne i towarzyskie (członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego);
- 6) żywienie (artykuły spożywcze, posiłki, lokale gastronomiczne);
- 7) zakupy i usługi (rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, korzystanie z usług);
- 8) podróżowanie i turystyka (środki transportu, orientacja w terenie, informacja turystyczna, zwiedzanie);
- 9) kultura (dziedziny kultury, uczestnictwo w kulturze);
- 10) sport (popularne dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe);
- 11) zdrowie (samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie)
- 12) technika (np. korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych);
- 13) świat przyrody (pogoda, rośliny i zwierzęta, krajobraz).
- 14) elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej.

2. Uczeń rozumie ze słuchu bardzo proste, krótkie wypowiedzi (np. instrukcje, komunikaty, rozmowy) artykułowane powoli i wyraźnie, w standardowej odmianie języka (PP.III.0):

- 1) reaguje na polecenia;
- 2) określa główną myśl tekstu;
- 3) znajduje w tekście określone informacje;
- 4) określa intencje nadawcy/autora tekstu;
- 5) określa kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników).

3. Uczeń rozumie krótkie, proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy i proste teksty narracyjne) (PP.III.0):

- 1) określa główną myśl tekstu;
- 2) znajduje w tekście określone informacje;
- 3) określa intencje nadawcy/autora tekstu;
- 4) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu).

4. Uczeń tworzy bardzo krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi ustne (PP.III.0):

- 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i czynności;
- 2) opowiada o wydarzeniach życia codziennego;
- 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) opisuje swoje upodobania;
- 5) wyraża swoje opinie i uczucia;
- 6) opisuje intencje i plany na przyszłość.

5. Uczeń tworzy bardzo krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne w formie prostych wyrażen i zdań (np. wiadomość, e-mail, krótki opis) (PP.III.0):

- 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i czynności;
- 2) opisuje wydarzenia życia codziennego;
- 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) opisuje swoje upodobania;
- 5) wyraża swoje opinie i uczucia;

- 6) opisuje intencje i plany na przyszłość.
- 6. Uczeń reaguje ustnie w prosty i zrozumiały sposób, w typowych sytuacjach (PP.III.0):*
- 1) nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, wita się i żegna, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób);
 - 2) stosuje formy grzecznościowe;
 - 3) uzyskuje i przekazuje proste informacje i wyjaśnienia;
 - 4) prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
 - 5) wyraża swoje opinie i życzenia, pyta o opinie i życzenia innych;
 - 6) wyraża swoje emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie);
 - 7) wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby;
 - 8) prosi o powtórzenie bądź wyjaśnienie (sprecyzowanie) tego, co powiedział rozmówca.
- 8. Uczeń przetwarza tekst ustnie lub pisemnie (PP.III.0).*
- 1) przekazuje informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. mapach, symbolach, piktogramach);
 - 2) przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z prostego tekstu w języku obcym.
- 11. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji i obsługi) również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych) (PP.III.0).*
- 12. Uczeń stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, rozumienie tekstu zawierającego nieznane słowa i zwroty) i strategie kompensacyjne (np. opis, zastąpienie innym wyrazem) w przypadku, gdy nie zna lub nie pamięta jakiegoś wyrazu (PP.III.0).*
- 13. Uczeń posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami) (PP.III.0).*

Uczeń wykazuje się wiedzą o kulturze i strukturze geopolitycznej krajów niemieckiego obszaru językowego (np. nazwy państw i stolic, powierzchnie, kraje sąsiadujące, symbole, tradycje, znane miejsca i postaci, zabytki, istotne wydarzenia historyczne, kulturalne itp.)

Zagadnienia spoza podstawy programowej (PP III.0)	Wymagane umiejętności
1. człowiek (cechy charakteru); 2. życie rodzinne (okresy życia, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy); 3. żywienie (przygotowywanie posiłków); 4. zakupy i usługi (reklama); 5. podróżowanie i turystyka (hotel, wycieczki i zwiedzanie); 6. kultura (twórcy i ich dzieła, media); 7. sport (sport wyczynowy); 8. zdrowie (higieniczny tryb życia, uzależnienia, problemy ludzi niepełnosprawnych i starszych); 9. nauka i technika (odkrycia naukowe, wynalazki, technologie informacyjno-komunikacyjne); 10. świat przyrody (zagrożenia ochrony	1. <i>Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiających realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie zaproponowanych tematów</i> 2. <i>Uczeń rozumie ze słuchu proste, krótkie, typowe wypowiedzi (np. instrukcje, komunikaty, ogłoszenia, rozmowy) artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka (PP III. 1):</i> 1) reaguje na polecenia; 2) określa główną myśl tekstu; 3) znajduje w tekście określone informacje; 4) określa intencję nadawcy/autora tekstu; 5) określa kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników); 6) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi; 5. <i>Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe </i>

środowiska naturalnego, klęski żywiołowe); 11. życie społeczne (konflikty i problemy społeczne, przestępczość).	wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, pozdrowienia, życzenia, wiadomość, ankieta, pocztówka, e-mail, opis, krótki list prywatny) (PP III. 1): 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności; 2) opisuje wydarzenia życia codziennego; 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości; 4) relacjonuje wydarzenia z przeszłości; 5) wyraża i uzasadnia swoje poglądy, uczucia; 6) przedstawia opinie innych osób; 7) opisuje intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość; 8) opisuje doświadczenia swoje i innych osób; 9) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji. 7. <i>Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. e-mail, wiadomość, pocztówka, krótki list prywatny) w typowych sytuacjach (PP III. 1):</i> 1) nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób); 2) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz); 3) prowadzi proste negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego (np. uzgadnianie formy spędzania czasu); 4) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie; 5) prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia; 6) wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadza się, sprzeciwia się; 7) wyraża swoje emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie); 8) prosi o radę i udziela rady; 9) wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby; 10) wyraża skargę, przeprasza, przyjmuje przeprosiny. 3. <i>Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne) (PP III. 1):</i> 1) określa główną myśl tekstu; 2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu;
---	--

	3) znajduje w tekście określone informacje; 4) określa intencje nadawcy/autora tekstu; 5) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu); 6) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu; 7) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.
--	---

3.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi, zadania typu prawda/ fałsz.

1. Etap drugi

Test gramatyczno-leksykalny z elementami kulturo- i realioznawstwa, funkcje komunikacyjne, zadania sprawdzające rozumienie tekstu czytanego, zadanie półotwarte lub proste zadanie otwarte sprawdzające umiejętność pisanie nieskomplikowanych krótkich tekstów.

2. Etap wojewódzki

Test gramatyczno-leksykalny z elementami kulturo- i realioznawstwa, funkcje komunikacyjne, zadania sprawdzające rozumienie tekstu czytanego, zadania na rozumienie tekstu słuchanego, wypowiedź pisemna na podany temat.

3.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. Słownik UniLex PONS niemiecko-polski, polsko - niemiecki, wyd. LektorKlett wersja książkowa lub elektroniczna.
2. Gramatyka niemiecka z ćwiczeniami dla początkujących, Stanisław Bęza, Wydawnictwo Szkolne PWN.
3. Nowe repetytorium z gramatyki języka niemieckiego, Stanisław Bęza, Wydawnictwo Szkolne PWN.
4. Grammatik Intensivtrainer A1, Christiane Lemcke, Lutz Rohrmann, wyd: Langenscheidt.
5. Grammatik Intensivtrainer A2, Christiane Lemcke, Lutz Rohrmann, wyd: Langenscheidt.
6. Grammatik Intensivtrainer B1, Magdalena Ptak, wyd: Langenscheidt.
7. Wortschatz Intensivtrainer A1, Christiane Lemcke, Lutz Rohrmann, wyd: Langenscheidt.
8. Wortschatz Intensivtrainer A2, Christiane Lemcke, Lutz Rohrmann, wyd: Langenscheidt.
9. Schreiben Intensivtrainer A1/A2; Elke Burger, wyd; Langenscheidt.
10. Trening gimnazjalny, E. Wideńska, M. Wilkowska, wyd. Langenscheidt.
11. Eine kleine Landeskunde der deutschsprachigen Lander, Stanisław Bęza, Wydawnictwo Szkolne PWN.
12. Dreimal Deutsch, Uta Matecki, wyd. LektorKlett.
13. Zur Orientierung, Ulrike Gaidosch, Christine Muller, wyd. Hueber Verlag.
14. Entdeckungsreise D-A-CH, Anna Pilaski, Brigitta Fröhlich, Christiane Bolte-Costabiei, Heinke Behal-Thomsen, wyd. Langenscheidt.
15. Landeskunde so interessant!, Elżbieta Kozłowska, wyd. Nowa Era.
16. Czasopismo JUMA (roczniki od 1999 - 2003)
17. Czasopismo Deutsch Aktuell, www.colorfulmedia.pl
18. Czasopismo Deutsch Perfekt, www.deutsch-perfekt.com
19. <http://www.dw.de/deutsch-lernen/s-2055>
20. <http://www.goethe.de/ins/pl/lp/lrn/deindex.htm>

4. KONKURS JĘZYKA ROSYJSKIEGO

4.1. Cele edukacyjne

- Rozbudzanie i pielęgnowanie zainteresowań językiem i kulturą rosyjską.
- Motywowanie do samodzielnego i systematycznego pogłębiania wiedzy i umiejętności z zakresu języka rosyjskiego.
- Kształtowanie postawy otwartości wobec zjawisk interkulturowych i tolerancji wobec odmienności kulturowej.
- Rozwijanie umiejętności wykorzystywania przez uczniów różnego rodzaju źródeł informacji.
- Umacnianie wiary we własne siły i umożliwienie osiągnięcia sukcesu.

4.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (zakres podstawowy)
1. Uczeń posługuje się w miarę rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych). 2. Rozumie wypowiedzi pisemne o różnorodnej formie i długości (np. artykuły prasowe, recenzje, wywiady, teksty literackie). - rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu; - rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi. 3. Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy i teksty narracyjne): 1) określa główną myśl tekstu; 2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu; 3) znajduje w tekście określone informacje; 4) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę); 4. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego w typowych sytuacjach: - nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób), - uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia, - proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie, - prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia, - wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie i życzenia innych, zgadza się i sprzeciwia, - wyraża emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie), - prosi o radę i udziela rady, - wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby, - wyraża skargę, przeprasza, przyjmuje przeprosiny. 5. Uczeń tworzy bardzo krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne w formie prostych wyrażen i zdań (wiadomość, e-mail, krótki opis): 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i czynności; 2) opisuje wydarzenia z życia codziennego; 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości; 4) opisuje swoje upodobania; 5) wyraża swoje opinie i uczucia; 6) opisuje intencje i plany na przyszłość.

8. Uczeń przetwarza tekst pisemnie:

- 1) przekazuje w języku obcym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach);
- 2) przekazuje w języku obcym informacje sformułowane w języku polskim, w zakresie następujących tematów:
 - człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, zainteresowania, problemy etyczne);
 - dom (np. miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia, wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania);
 - szkoła (np. przedmioty nauczania, oceny i wymagania, życie szkoły, kształcenie pozaszkolne, system oświaty);
 - życie rodzinne i towarzyskie (np. okresy życia, członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy);
 - sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy).
- 3) przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z tekstu w języku obcym,
- 4) rozwija notatkę, ogłoszenie, nagłówki prasowe w zakresie następujących tematów:
 - praca (np. zawody i związane z nimi czynności, warunki pracy i zatrudnienia, rynek pracy),
 - żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowanie, lokale gastronomiczne, diety),
 - zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary, sprzedaż i kupno, reklama, korzystanie z usług, środki płatnicze, banki, ubezpieczenia),
 - podróżowanie i turystyka (np. środki transportu, informacja turystyczna, baza noclegowa,
 - wycieczki, zwiedzanie, wypadki)
 - zdrowie (np. samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, higieniczny tryb życia, niepełnosprawni, uzależnienia, ochrona zdrowia)

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (zakres rozszerzony)

Uczeń spełnia wymagania określone dla etapu II konkursu, a ponadto:

1. Rozumie ze słuchu teksty o różnej formie i długości (np. rozmowy, dyskusje, wywiady, komunikaty, instrukcje, wiadomości) artykułowane wyraźnie w standardowej odmianie języka.
 - 1) określa główną myśl tekstu;
 - 2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu;
 - 3) znajduje w tekście określone informacje;
 - 4) określa intencje nadawcy(autora tekstu);
 - 5) określa kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację uczestników).
2. Rozumie wypowiedzi pisemne o różnorodnej formie i długości (np. artykuły prasowe, recenzje, wywiady, teksty literackie).
3. Tworzy dłuższe wypowiedzi pisemne (np. list formalny, opis,, opowiadanie, sprawozdanie, recenzja) bogate i spójne pod względem treści
 - a) Przedstawia w logicznym porządku argumenty za i przeciw danej tezie lub rozwiązaniu, wyraża i uzasadnia swoje opinie, poglądy i uczucia,
 - b) Stosuje formalny list lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji w zakresie następujących tematów:
 - kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, media);

- nauka i technika(np. odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych);
- świat przyrody (np. klimat, świat roślin i zwierząt, krajobraz, zagrożenia i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe, przestrzeń kosmiczna);
- państwo i społeczeństwo (np. struktura państwa, urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, konflikty wewnętrzne i międzynarodowe, przestępczość, polityka społeczna);
- elementy wiedzy o kraju nauczanego języka (Rosja) oraz o kraju ojczystym z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej.

4.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania prawda/ fałsz zadania krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi.

4.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

- 1) Irina Kabyszewa, Krzysztof Kusal, *Korepetycje język rosyjski*, wyd. Buchmann Warszawa.
- 2) Irina Kuzmina, Bożena Śliwińska, *Język rosyjski 365 zadań i ćwiczeń z rozwiązaniami*, wyd. Langenscheidt Warszawa.
- 3) Józefa Boczula, Inessa Wierieszczagina, *Gry i zabawy na lekcjach języka rosyjskiego*, Warszawa 1999.
- 4) T. Tymińska, *Pierwyje szagi*, Warszawa WSiP.
- 5) Inessa Wierieszczagina, *Dawajcie pogoworim*, Warszawa 1998.
- 6) Krystyna i Antoni Paliński, *Ćwiczenia gramatyczne z języka rosyjskiego*, Warszawa 1990.
- 7) S. Chawronina, *Mówimy po rosyjsku*, Moskwa 1985, Russkij jazyk.
- 8) N. G Kryłowa, N. J. Amijłowa, N. A. Fiedonina, *Tak mówią Rosjanie*, Moskwa 1982, wyd. Russkij jazyk.

5. KONKURS JĘZYKA FRANCUSKIEGO

5.1. Cele edukacyjne

- Rozwijanie zainteresowania językiem francuskim oraz pogłębianie motywacji do dalszego samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności językowych.
- Rozbudzanie zainteresowania kulturą i cywilizacją krajów francuskiego obszaru językowego.
- Wzbogacenie wiedzy o kulturze, historii, literaturze, geografii i życiu codziennym krajów francuskiego obszaru językowego.
- Kształtowanie postawy tolerancji w stosunku do przedstawicieli innych kultur.

5.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

a) rozumienie tekstu czytanego

b) test leksykalno-gramatyczny

c) kultura i cywilizacja Francji:

- geografia, w tym charakterystyka poszczególnych regionów;
- historia: główne wydarzenia i postaci;
- wydarzenia kulturalne;
- życie codzienne, w tym gastronomia francuska;
- święta i zwyczaje.

d) Paryż: historia, zabytki, muzea i życie kulturalne.

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (PP, Poziom III.1)
(PP, Poziom III.1)
1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych, umożliwiających realizację wymagań w zakresie następujących tematów: 1) Człowiek - dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, zainteresowania, zawody. 2) Dom – miejsce zamieszkania, położenie, opis domu, pomieszczenia i ich wyposażenie. 3) Szkoła - przedmioty nauczania, życie szkoły. 4) Praca - zawody i czynności z nimi związane, miejsce pracy. 5) Życie rodzinne i towarzyskie – okresy życia, członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy. 6) Żywnienie - artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, ulubione potrawy, lokale gastronomiczne. 7) Zakupy i usługi – rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie, kupowanie, reklama, korzystanie z usług. 8) Podróżowanie i turystyka – środki transportu, orientacja w terenie, hotel, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie. 9) Kultura – dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, media. 10) Sport – dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy. 11) Zdrowie - higieniczny tryb życia, samopoczucie, dolegliwości, choroby, ich objawy i leczenie, uzależnienia. 12) Nauka i technika – odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych, technologie informacyjno-komunikacyjne. 13) Świat przyrody - pogoda, rośliny, zwierzęta, krajobraz, zagrożenie i ochrona środowiska

naturalnego, klęski żywiołowe.

14) Życie społeczne - konflikty i problemy społeczne, przestępczość.

15) Elementy wiedzy o świecie i krajach francuskiego obszaru językowego: historia, geografia, kultura, życie codzienne, tradycje.

3. Uczeń rozumie krótkie, proste wypowiedzi pisemne: napisy informacyjne, listy, ulotki reklamowe, jądłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, proste i krótkie teksty narracyjne.

1) określa główną myśl tekstu,

2) znajduje w tekście określone informacje,

3) określa intencje nadawcy/autora tekstu,

4) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawca, odbiorca, forma tekstu).

8. Uczeń przetwarza tekst pisemnie 1) przekazuje informacje zawarte w materiałach wizualnych oraz tekstach,

2) przekazuje w języku polskim informacje z tekstu w języku francuskim, przekazuje w języku francuskim informacje sformułowane w języku polskim.

Wymagania spoza podstawy programowej

1. Uczeń rozumie ponadto dłuższe artykuły prasowe oraz teksty narracyjne w zakresie następujących tematów:

- *Człowiek*: wpływ stresu na zachowanie człowieka;

- *Dom*: różne typy mieszkań w Polsce i we Francji;

- *Szkola*: życie szkolne w Polsce i we Francji;

- *Praca*: zawody popularne w Polsce i we Francji;

- *Życie rodzinne*: życie codzienne w Polsce i we Francji: podobieństwa i różnice;

- *Żywnienie*: gastronomia w Polsce i we Francji;

- *Zakupy i usługi* w Internecie;

- *Podróżowanie i turystyka*: różne sposoby podróżowania, przygotowanie się do podróży po krajach tropikalnych;

- *Kultura* – dziedziny kultury preferowane przez młodzież polską i francuską;

- *Sport*: dyscypliny sportu popularne w Polsce i we Francji;

- *Zdrowie*: dbałość o zdrowie fizyczne i psychiczne;

- *Nauka i technika*: sposoby korzystania z nowych technologii w codziennym życiu;

- *Świat przyrody*: dbałość o środowisko w życiu codziennym;

- *Życie społeczne*: przyczyny przestępczości wśród osób nieletnich;

- *Elementy wiedzy o świecie i krajach francuskiego obszaru językowego*: główni przedstawiciele piosenki francuskojęzycznej w krajach Frankofonii.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

a) rozumienie ze słuchu

b) rozumienie tekstu czytanego

c) test leksykalno-gramatyczny

d) kultura i cywilizacja Francji:

- nauka, literatura i sztuka;

- aktualna sytuacja społeczno-polityczna.

e) wiedza o krajach francuskiego obszaru językowego :

- podział administracyjny : departamenty i regiony zamorskie, zbiorowości zamorskie i pozostałe terytoria;

- geografia;

- główni przedstawiciele kultury;

f) związki Polski z Francją;

g) wypowiedź pisemna (120 słów).

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych, umożliwiającą realizację wymagań w zakresie następujących tematów: 1) Cechy charakteru pożądane w kontaktach z innymi – uzasadnienie. 2) Znaczenie życia rodzinnego i towarzyskiego dla rozwoju człowieka. 3) Porównanie zwyczajów świątecznych w Polsce i we Francji. 4) Dom i otoczenie – wybór miejsca zamieszkania i uzasadnienie. 5) Wybór szkoły i uczelni wyższej. 6) Szkolnictwo średnie i wyższe we Francji. 7) Praca – osobiste zainteresowania i planowanie kariery zawodowej. 8) Zdrowe żywienie. 9) Zakupy jako zaspokojenie potrzeb i jako forma spędzania czasu wolnego. 10) Hobby i jego znaczenie w życiu człowieka. 11) Manipulacja w środkach masowego przekazu. 12) Zdrowy styl życia. 13) Wpływ nowych technologii na życie człowieka. 14) Ochrona środowiska naturalnego, ekologia i postawy pro-ekologiczne. 15) Konflikty i problemy społeczne w Polsce i we Francji. 16) Elementy wiedzy o krajach obszaru języka francuskiego oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej – historia, geografia. Kultura, życie codzienne, tradycje.	1. Uczeń rozumie: - dłuższe artykuły prasowe, - teksty narracyjne, - krótkie teksty literackie. 2. W zakresie rozumienia tekstu czytanego uczeń: - określa główną myśl tekstu, - określa główną myśl poszczególnych części tekstu, - znajduje w tekście określone informacje, - określa intencje nadawcy/autora tekstu, - określa kontekst wypowiedzi (np. nadawca, odbiorca, forma tekstu), - rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu, - rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi. 3. Uczeń rozumie ze słuchu typowe wypowiedzi rodzimych użytkowników języka francuskiego artykułowane w standardowej odmianie języka (np. instrukcje, komunikaty, ogłoszenia, rozmowy): - reaguje na polecenia, - określa główną myśl tekstu, - znajduje w tekście określone informacje, - określa intencje nadawcy/autora tekstu, - określa kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników), - rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi, 4. Uczeń tworzy krótkie wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, pozdrowienia, życzenia, wiadomości, ankietę, pocztówka, e-mail, opis) oraz dłuższą wypowiedź pisemną w formie listu prywatnego: - opisuje ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności, - opisuje wydarzenia życia codziennego, - przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości, - relacjonuje wydarzenia z przeszłości, - opisuje intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość, - wyraża i uzasadnia swoje poglądy i uczucia, - przedstawia opinie innych osób, - opisuje doświadczenia swoje i innych osób, - stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji. 5. Uczeń reaguje w formie tekstu pisanego: - nawiązuje kontakty towarzyskie, - uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia, - prowadzi negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego,

	- proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie, - prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia, - wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadza się i sprzeciwia; - wyraża swoje emocje; - prosi o radę i udziela rady; - wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby; - wyraża skargę i przeprasza, przyjmuje przeprosiny. 6. Uczeń przetwarza tekst pisemnie: - przekazuje w języku polskim informacje z tekstu w języku francuskim, przekazuje w języku francuskim informacje sformułowane w języku polskim.
--	---

5.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi.

5.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego. Tom 3. Języki obce w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum:

<http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/3b.pdf>

2. Podręczniki do nauki języka francuskiego, przeznaczone dla uczniów szkół gimnazjalnych.

3. Miquel C., Goliot-Lété A. 2007. *Vocabulaire progressif du français avec 250 exercices*. Paris. CLE International.

4. Akyüz et al. 2000. *Exercices de vocabulaire en contexte*. Paris. Hachette.

5. Roudmanovitch E. 2006. *Vocabulaire progressif du français pour les adolescents*. Paris. CLE International.

6. Grevisse M. 2005. *Gramatyka języka francuskiego od A do... B2*. De Boeck/Nowela.

7. Bié N., Santinan P. 2006. *Grammaire pour adolescents. 250 exercices*. Paris. CLE International.

8. Caqueneau-Gündüz et al. 2005. *Les exercices de grammaire. Niveau B1*. Paris. Hachette.

9. Grand-Clément O. 2008. *Civilisation en dialogues*. Paris. CLE International.

10. Roesch R., Rolle-Harold R. 2008. *La France au quotidien*. Grenoble. PUG.

11. Volpe A., Breuil A.L. 2007. *Puzzle. Ouverture sur le monde francophone*. ELI – Modern languages.

12. Barféty M., Beaujuin P. 2004. *Expression orale. Niveau 1*. Paris. CLE International.

13. Barféty M., Beaujuin P. 2005. *Expression orale. Niveau 2*. Paris. CLE International.

14. http://www.rfi.fr/lffr/questionnaires/072/questionnaire_12.asp

15. http://www.tv5.org/TV5Site/enseigner-apprendre-francais/accueil_apprendre.php

16. <http://flenet.rediris.es/baseaudio.html>

6. KONKURS JĘZYKA HISZPAŃSKIEGO

6.1. Cele edukacyjne

- Rozwijanie zainteresowania nauką języka hiszpańskiego.
- Wspieranie w nauce uczniów uzdolnionych językowo.
- Podniesienie poziomu umiejętności językowych (słuchania, mówienia, pisanie i czytania).
- Wzbogacenie wiedzy o kulturze, geografii, literaturze i życiu codziennym w krajach hiszpańskiego obszaru językowego.
- Kształtowanie postawy tolerancji w stosunku do przedstawicieli innych narodów i kultur.

6.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej
--

1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającą realizację pozostałych wymagań w zakresie następujących tematów (PP.III.1.1):

1) człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, zainteresowania);   2) dom (np. miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenie);   3) szkoła (np. przedmioty nauczania, życie szkoły);   4) praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy);   5) życie rodzinne i towarzyskie (np. okresy życia, członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy);   6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, lokale gastronomiczne);   7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, korzystanie z usług, reklama);   8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu, orientacja w terenie, hotel, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie);   9) kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, media);   10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy);   11) zdrowie (np. higieniczny tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, uzależnienia);   12) nauka i technika (np. odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych, technologie informacyjno- komunikacyjne);   13) świat przyrody (np. pogoda, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe);   14) życie społeczne (np. konflikty i problemy społeczne, przestępczość);   15) elementy wiedzy o krajach obszaru nauczania języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej.

3. Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne) (PP.III.1.3):
--

1) określa główną myśl tekstu; 2) określa główną myśl poszczególnych części tekstu; 3) znajduje w tekście określone informacje; 4) określa intencje nadawcy/ autora tekstu; 5) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu); 6) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu; 7) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi. 5. Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, pozdrowienia, życzenia, wiadomość, ankieta, pocztówka, e-mail, opis, krótki list prywatny) (PP.III.1.5): 1) opisuje ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności; 2) opisuje wydarzenia życia codziennego; 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości; 4) relacjonuje wydarzenia z przeszłości; 5) wyraża i uzasadnia swoje poglądy, uczucia; 6) przedstawia opinie innych osób; 7) opisuje intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość; 8) opisuje doświadczenia swoje i innych; 9) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji. 7. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. e-mail, wiadomość, pocztówka, krótki list prywatny) w typowych sytuacjach (PP.III.1.7): 1) nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób); 2) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz); 3) prowadzi proste negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego (np. uzgadnianie formy spędzania czasu); 4) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie; 5) prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia; 6) wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadza się, sprzeciwia się; 7) wyraża swoje emocje (np. radość; niezadowolenie, zdziwienie); 8) prosi o radę i udziela rady; 9) wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby; wyraża skargę, przeprasza, przyjmuje przeprosiny.	
Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
1. dom (np. wynajmowanie mieszkania); 2. szkoła (np. kształcenie pozaszkolne). 3. żywienie (np. diety)	Uczeń: 1. przedstawia zalety i wady różnych rozwiązań i poglądów; 2. rozumie wypowiedzi pisemne o różnorodnej formie i długości (np. artykuły prasowe, recenzje, wywiady, teksty literackie); 3. wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości; 4. wysuwa i rozważa hipotezy, aktywnie uczestniczy w rozmowie i dyskusji (przedstawia opinie i argumenty, odpiiera argumenty przeciwnie).

Informacje dodatkowe: uczeń wykazuje się wiedzą o kulturze, geografii, literaturze i życiu codziennym Hiszpanii i Meksyku.

1) Zakres tematyczny dotyczący kultury, geografii, literatury i życia codziennego w Hiszpanii.

1. Geografia.
2. Ustrój.
3. Święta i tradycje hiszpańskie.
4. Kuchnia hiszpańska.
5. Literatura Hiszpanii:
 - a) Miguel de Cervantes,
 - b) Camilo José Cela,
 - c) Carlos Ruiz Zafón.
6. Sztuka Hiszpanii:
 - a) sztuka arabska,
 - b) sztuka barokowa,
 - c) sztuka współczesna.
7. Sport.

2) Zakres tematyczny dotyczący kultury, geografii, literatury i życia codziennego w Meksyku.

1. Geografia.
2. Ustrój.
3. Kuchnia meksykańska.
4. Święta i tradycje meksykańskie.
5. Muzyka.
6. Malarstwo.
7. Atrakcje turystyczne.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (PP- podstawa programowa)

1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiających realizację pozostałych wymagań w zakresie następujących tematów (PP.III.1.1):
--

1. człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, zainteresowania);2. dom (np. miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenie);3. szkoła (np. przedmioty nauczania, życie szkoły);4. praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy);5. życie rodzinne i towarzyskie (np. okresy życia, członkowie rodziny, koledzy, przyjaciele, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy);6. żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, lokale gastronomiczne);7. zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, korzystanie z usług, reklama);8. podróżowanie i turystyka (np. środki transportu, orientacja w terenie, hotel, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie);9. kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, media);10. sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy);11. zdrowie (np. higieniczny tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, uzależnienia);

12. nauka i technika (np. odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych, technologie informacyjno- komunikacyjne);
13. świat przyrody (np. pogoda, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe);
14. życie społeczne (np. konflikty i problemy społeczne, przestępczość);
15. elementy wiedzy o krajach obszaru nauczania języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej.

2. Uczeń rozumie ze słuchu proste, krótkie, typowe wypowiedzi (np. instrukcje, komunikaty, ogłoszenia, rozmowy) artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka (PP.III.1.2):

1. określa główną myśl tekstu;
2. znajduje w tekście określone informacje;
3. określa intencję nadawcy/ autora tekstu;
4. określa kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników);
5. rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

3. Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne) (PP.III.1.3):

1. określa główną myśl tekstu;
2. określa główną myśl poszczególnych części tekstu;
3. znajduje w tekście określone informacje;
4. określa intencje nadawcy/ autora tekstu;
5. określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu);
6. rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu;
7. rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

4. Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, pozdrowienia, życzenia, wiadomość, ankieta, pocztówka, e-mail, opis, krótki list prywatny) (PP.III.1.5):

1. opisuje ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności;
2. opisuje wydarzenia życia codziennego;
3. przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
4. relacjonuje wydarzenia z przeszłości;
5. wyraża i uzasadnia swoje poglądy, uczucia;
6. przedstawia opinie innych osób;
7. opisuje intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
8. opisuje doświadczenia swoje i innych;
9. stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

5. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. e-mail, wiadomość, pocztówka, krótki list prywatny) w typowych sytuacjach (PP.III.1.7):

1. nawiązuje kontakty towarzyskie (np. przedstawia siebie i inne osoby, udziela podstawowych informacji na swój temat i pyta o dane rozmówcy i innych osób);
2. uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz);
3. prowadzi proste negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego (np. uzgadnianie formy spędzania czasu);
4. proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje i sugestie;
5. prosi o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;

6. wyraża swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pyta o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadza się, sprzeciwia się; 7. wyraża swoje emocje (np. radość; niezadowolenie, zdziwienie); 8. prosi o radę i udziela rady; 9. wyraża prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby; 10. wyraża skargę, przeprasza, przyjmuje przeprosiny.	
Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
1. dom (np. wynajmowanie mieszkania); 2. szkoła (np. kształcenie pozaszkolne); 3. żywienie (np. diety); 4. zakupy i usługi (np. środki płatnicze); 5. zdrowie (np. niepełnosprawni).	Uczeń: 1. przedstawia w logicznym porządku argumenty za i przeciw danej tezie lub rozwiązaniu; 2. przedstawia zalety i wady różnych rozwiązań i poglądów; 3. wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości; 4. wysuwa i rozważa hipotezy, aktywnie uczestniczy w rozmowie i dyskusji (przedstawia opinie i argumenty, odpira argumenty przeciwnie); 5. komentuje, zgadza się lub kwestionuje zdanie innych uczestników dyskusji; 6. rozumie wypowiedzi pisemne o różnorodnej formie i długości (np. artykuły prasowe, recenzje, wywiady, teksty literackie).

Informacje dodatkowe: uczeń wykazuje się wiedzą o kulturze, geografii, literaturze i życiu codziennym Hiszpanii i Meksyku.

1) Zakres tematyczny dotyczący kultury, geografii, literatury i życia codziennego w Hiszpanii.

1. Geografia.
2. Ustrój.
3. Święta i tradycje hiszpańskie.
4. Kuchnia hiszpańska.
5. Literatura Hiszpanii:
 - a) Miguel de Cervantes
 - b) Camilo José Cela
 - c) Carlos Ruiz Zafón
6. Sztuka Hiszpanii:
 - a) sztuka arabska
 - b) sztuka barokowa
 - c) sztuka współczesna
7. Sport.

2) Zakres tematyczny dotyczący kultury, geografii, literatury i życia codziennego w Meksyku.

1. Geografia.
2. Ustrój.

3. Kuchnia meksykańska.
4. Święta i tradycje meksykańskie.
5. Muzyka.
6. Malarstwo.
7. Atrakcje turystyczne.

6.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi, zadania typu prawda/ fałsz.

6.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. Diccionario de la Lengua Española (RAE).
2. *Nueva gramática de la lengua española*, Madrid 2009, RAE.
3. R. Alonso Raya, A. Castañeda Castro, i in. *Gramática básica del estudiante de español*, Difusión, Barcelona 2005.
4. F. Castro, *Uso de la gramática española (elemental, intermedio)*, Edelsa, Madrid 2006.
5. P. Domínguez, P. Bazo, J. Herrera, *Actividades comunicativas. Entre bromas y veras...*, Edelsa, Madrid 2004.
6. A. Encinar, *Uso interactivo del vocabulario*, Edelsa, Madrid 2003.
7. C. Granger, J. Plumb, *La gramática da juego*, Heinemann, Madrid 1997.
8. A. G. Hermoso, C. R. Duenas, A. C. Velez, *Gramatyka języka hiszpańskiego en Uso*, polska adaptacja: Koszarska M., Edelsa/Nowela, Madrid 2008.
9. E. Martín Peris, N. Sans Baulenas, *Gente de la calle. Documentos de la vida cotidiana*, Difusión, Madrid.
10. C. Moreno, C. Hernández, C. Miki Kondo., *Gramática. Elemental A1-A2*, Anaya, Madrid 2007.
11. M. Moreno, K. Prussak, M. Socorro, *Język hiszpański. Zbiór ćwiczeń dla gimnazjalistów*, Nowela, Poznań 2009.
12. R. Pinilla, R. Acquaroni, *!Bien dicho! Ejercicios de expresión oral*, SGEL, Alcobendas, Madrid 2002.
13. L. Sandor, *Tiempo para practicar los pasados*, Edelsa, Madrid 2004.
14. A. Balea, P. Ramos, *Cultura española*, enCLAVE- ELE, 2007.
15. <http://www.elcastellano.org/>
16. <http://www.sispain.org/spanish/index.html>
17. <http://usuarios.multimania.es/caselmolino/index.htm>
18. <http://www.wordreference.com/>

7. KONKURS HISTORYCZNY

7.1. Cele edukacyjne

- Podnoszenie poziomu znajomości historii Polski na tle wydarzeń z historii powszechnej.
- Kształtowanie świadomości narodowej i postaw patriotycznych młodego pokolenia Polaków.
- Kształtowanie poczucia dumy narodowej i dostrzeganie wkładu Polaków w dorobek cywilizacyjny.
- Promowanie postawy szacunku dla osiągnięć wcześniejszych pokoleń.
- Kształcenie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy w zakresie samodzielnego uczenia się historii.
- Popularyzacja wiedzy o dziejach małej i dużej ojczyzny

7.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

Uczeń biorący udział w konkursie powinien na wszystkich etapach wykazać się poniżej wskazanymi umiejętnościami:

- umiejętnie posługiwać się terminologią historyczną, prawidłowo interpretować pojęcia historyczne;
- dostrzegać związki i powiązania między różnymi sferami rozwoju cywilizacyjnego (gospodarka – kultura – polityka – nauka);
- dostrzegać zmiany w życiu społecznym oraz w rozwoju kulturowym i cywilizacyjnym ludzkości;
- umieszczać wydarzenia we właściwym czasie i odpowiedniej przestrzeni historycznej;
- porządkować, porównywać, dokonywać oceny wybranych procesów historycznych;
- wyszukiwać informacje z różnych źródeł i formułować logiczne wnioski;
- wyjaśniać znaczenie poznawania przeszłości dla rozumienia świata współczesnego;
- wyjaśniać związki przyczynowo – skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych;
- przedstawiać argumenty uzasadniające własne stanowisko;
- analizować oraz interpretować różne źródła i opracowania historyczne;
- pracować z materiałem ikonograficznym, kartograficznym, statystycznym;
- formułować poprawną językowo i logicznie wypowiedź pisemną dotyczącą wybranych zagadnień historycznych.

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej
--

1. Najdawniejsze dzieje człowieka. Uczeń:
--

1) porównuje koczowniczy tryb życia z osiadłym i opisuje skutki przyjęcia przez człowieka trybu osiadłego;
2) wyjaśnia zależności pomiędzy środowiskiem geograficznym a warunkami życia człowieka.

2. Cywilizacje Bliskiego Wschodu. Uczeń:

1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cywilizacje starożytnej Mezopotamii i Egiptu;
2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa i system wierzeń w Egipcie;
3) wyjaśnia znaczenie pisma i prawa w procesie powstawania państw;
4) rozpoznaje typy pisma wykształcone na terenie Mezopotamii i Egiptu.

3. Starożytny Izrael. Uczeń:

- 1) charakteryzuje podstawowe symbole i główne zasady judaizmu;
- 2) wyjaśnia różnicę pomiędzy politeizmem a monoteizmem, odwołując się do przykładów.

4. Cywilizacja grecka. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ środowiska geograficznego na gospodarkę i rozwój polityczny starożytnej Grecji;
- 2) umiejscawia w czasie i porównuje system sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Sparcie i Atenach peryklejskich;
- 3) charakteryzuje czynniki integrujące starożytnych Greków – język, system wierzeń, teatr oraz igrzyska olimpijskie.

5. Cywilizacja rzymska. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i charakteryzuje system sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Rzymie republikańskim i cesarstwie;
- 2) wyjaśnia przyczyny i wskazuje skutki ekspansji Rzymu, opisując postawy Rzymian wobec niewolników i ludów podbitych;
- 3) podaje przykłady wpływu kultury greckiej na kulturę rzymską;
- 4) rozróżnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku starożytnego państwa rzymskiego.

6. Dziedzictwo antyku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej antycznego świata w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, architekturze, sztuce, literaturze;
- 2) podaje przykłady osiągnięć cywilizacyjnych antyku, które mają wpływ na cywilizację współczesną.

7. Chrześcijaństwo. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni narodziny i rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa;
- 2) wskazuje przyczyny i przykłady prześladowania chrześcijan w państwie rzymskim.

8. Arabowie i świat islamski. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni kierunki i zasięg podbojów arabskich;
- 2) opisuje podstawowe zasady i symbole islamu;
- 3) wyjaśnia rolę Arabów w przekazywaniu dorobku kulturowego pomiędzy Wschodem a Zachodem.

9. Początki cywilizacji zachodniego chrześcijaństwa. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni monarchię Karola Wielkiego, Państwo Kościelne oraz Cesarstwo w Europie Zachodniej;
- 2) charakteryzuje działalność Karola Wielkiego i wyjaśnia, na czym polegał renesans karoliński;
- 3) charakteryzuje główne idee uniwersalnego cesarstwa Ottona III;
- 4) opisuje relacje pomiędzy władzą cesarską a papieską w X-XI w.

10. Bizancjum i Kościół wschodni. Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie;
- 2) charakteryzuje rolę Bizancjum jako kontynuatora cesarstwa rzymskiego i rozpoznaje osiągnięcia kultury bizantyjskiej (prawo, architektura, sztuka);
- 3) wyjaśnia przyczyny i skutki rozłamu w Kościele w XI w.

11. Społeczeństwo średniowiecznej Europy. Uczeń:

- 1) rozpoznaje typowe instytucje systemu lennego;
- 2) wyjaśnia pojęcie stanu i charakteryzuje podziały społeczne w średniowieczu;
- 3) charakteryzuje funkcje gospodarcze, polityczne i kulturowe miast w średniowieczu.

12. Kultura materialna i duchowa łacińskiej Europy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia kulturotwórczą rolę Kościoła w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego średniowiecznego społeczeństwa;
- 2) porównuje główne elementy kultury rycerskiej i kultury miejskiej;
- 3) rozpoznaje zabytki kultury średniowiecza, wskazując różnice pomiędzy stylem romańskim a stylem gotyckim, z uwzględnieniem przykładów z własnego regionu.

13. Polska pierwszych Piastów. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni państwo pierwszych Piastów;
- 2) wskazuje, na przykładzie państwa pierwszych Piastów, charakterystyczne cechy monarchii patrymonialnej;
- 3) wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski;
- 4) ocenia dokonania pierwszych Piastów w dziedzinie polityki, gospodarki i kultury.

14. Polska dzielnicowa i zjednoczona. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbicia dzielnicowego;
- 2) opisuje postanowienia statutu Bolesława Krzywoustego;
- 3) porządkuje i sytuuje w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w epoce Piastów;
- 4) opisuje zmiany społeczno-gospodarcze w epoce rozbicia dzielnicowego i dostrzega związki pomiędzy rozwojem ruchu osadniczego a ożywieniem gospodarczym;
- 5) ocenia dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej (system obronny, urbanizacja kraju, prawo, nauka) oraz w polityce zagranicznej;
- 6) charakteryzuje zmiany struktury społeczno-wyznaniowej Królestwa Polskiego po przyłączeniu ziem ruskich.

15. Polska w dobie unii z Litwą. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i ocenia następstwa unii Polski z Litwą;
- 2) porządkuje i sytuuje w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w epoce Jagiellonów;
- 3) charakteryzuje rozwój uprawnień stanu szlacheckiego.

16. Wielkie odkrycia geograficzne. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni wyprawy Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana oraz sytuuje w przestrzeni posiadłości kolonialne Portugalii i Hiszpanii;
- 2) ocenia wpływ odkryć geograficznych na życie społeczno-gospodarcze i kulturowe Europy oraz dla Nowego Świata.

17. Humanizm i renesans. Uczeń:

- 1) wyjaśnia źródła rozwoju kultury renesansu oraz opisuje jej charakterystyczne cechy;
- 2) charakteryzuje największe osiągnięcia: Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Rafaela Santi, Erazma z Rotterdamu, Mikołaja Kopernika i Galileusza;
- 3) ocenia rolę druku dla upowszechniania idei renesansu oraz rozwoju cywilizacji europejskiej.

18. Rozłam w Kościele zachodnim. Uczeń:

- 1) wymienia czynniki, które doprowadziły do rozłamu w Kościele zachodnim;
- 2) opisuje cele i charakteryzuje działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina oraz przedstawia okoliczności powstania kościoła anglikańskiego;
- 3) wyjaśnia cele zwołania soboru trydenckiego i wskazuje postanowienia służące wzmocnieniu katolicyzmu.

19. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:

- 1) ocenia politykę zagraniczną ostatnich Jagiellonów;
- 2) przedstawia okoliczności zawarcia unii realnej pomiędzy Polską a Litwą i jej główne postanowienia oraz wskazuje na mapie terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów;

- 3) charakteryzuje stosunki wyznaniowe w państwie polsko-litewskim i wyjaśnia ich specyfikę na tle europejskim;
- 4) przedstawia największe osiągnięcia piśmiennictwa polskiego epoki renesansu, uwzględniając twórczość Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego;
- 5) rozpoznaje reprezentatywne obiekty sztuki renesansowej na ziemiach polskich ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu.

20. Społeczeństwo i ustroj Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) wymienia instytucje ustrojowe demokracji szlacheckiej i charakteryzuje ich kompetencje;
- 2) wyjaśnia okoliczności uchwalenia oraz główne założenia konfederacji warszawskiej i artykułów henrykowskich;
- 3) przedstawia zasady wolnej elekcji;
- 4) ocenia charakter zmian systemu polityczno-ustrojowego Rzeczypospolitej w XVII w.;
- 5) rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury baroku, odwołując się do przykładów architektury i sztuki we własnym regionie.

21. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII w. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej ze Szwecją, Turcją i Rosją;
- 2) wyjaśnia przyczyny, cele i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
- 3) ocenia społeczno-gospodarcze i polityczne następstwa wojen w XVII w.;
- 4) wyjaśnia przyczyny i wskazuje przejawy kryzysu politycznego i społeczno-gospodarczego Rzeczypospolitej w II połowie XVII w.

22. Formy państwa nowożytnego. Uczeń:

- 1) charakteryzuje, na przykładzie Francji Ludwika XIV, ustroj monarchii absolutnej;
- 2) wymienia, odwołując się do przykładu Anglii, główne cechy monarchii parlamentarnej;
- 3) porównuje monarchię parlamentarną z monarchią absolutną, uwzględniając zakres władzy monarszej, prawa i obowiązki poddanych, rolę instytucji stanowych (parlamentu);
- 4) wyjaśnia, na czym polegała specyfika ustroju Rzeczypospolitej Obojga Narodów na tle Europy.

23. Europa w XVIII w. Uczeń:

- 1) wymienia idee oświecenia i rozpoznaje je w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
- 2) charakteryzuje zasadę trójpodziału władzy Monteskiusza i zasadę umowy społecznej Rousseau;
- 3) porównuje reformy oświeceniowe wprowadzone w Prusach, Rosji i Austrii.

24. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVIII w. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i przejawy kryzysu państwa polskiego w czasach saskich;
- 2) wyjaśnia zmiany położenia międzynarodowego Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 3) charakteryzuje projekty reform ustrojowych Stanisława Konarskiego i Stanisława Leszczyńskiego oraz dostrzega przejawy ożywienia w gospodarce i kulturze czasów saskich.

25. Bunt poddanych – wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i następstwa wojny o niepodległość;
- 2) ocenia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych;
- 3) wymienia główne instytucje ustrojowe Stanów Zjednoczonych i wyjaśnia, w jaki sposób konstytucja amerykańska realizowała w praktyce zasadę trójpodziału władzy.

26. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności powstania, zadania i osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej;
- 2) sytuje w czasie obrady Sejmu Wielkiego oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja;
- wymienia reformy Sejmu Wielkiego oraz postanowienia Konstytucji 3 maja;

- 3) wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji targowickiej i ocenia jej następstwa;
- 4) rozpoznaje charakterystyczne cechy polskiego oświecenia i charakteryzuje przykłady sztuki okresu klasycyzmu z uwzględnieniem własnego regionu.

27. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII w. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie I, II i III rozbiór Rzeczypospolitej i wskazuje na mapie zmiany terytorialne po każdym rozbiorze;
- 2) przedstawia cele i następstwa powstania kościuszkowskiego;
- 3) rozróżnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej.

28. Rewolucja francuska. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny rewolucji i ocenia jej skutki;
- 2) wskazuje charakterystyczne cechy dyktatury jakobińskiej;
- 3) opisuje główne zasady ideowe rewolucji francuskiej zawarte w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
1. Podboje Aleksandra Macedońskiego. 2. Słowianie i pierwsze państwa słowiańskie. 3. Krucjaty, uniwersalizmy, zakony (XI – XIII w.) 4. Zmierzch Europy średniowiecznej	Uczeń: • potrafi wskazać na mapie i omówić etapy podbojów Aleksandra Macedońskiego; • przedstawia politykę Aleksandra wobec podbitych ludów. Uczeń: • wskazuje na mapie plemiona słowiańskie; • wymienia postacie Cyryla i Metodego; • umie podzielić Słowian na odłamy oraz wymienić elementy ich życia (zajęcia, religię); • wyjaśnia powody przyjmowania chrztu przez władców słowiańskich; • omawia kształtowanie się państw słowiańskich we wczesnym średniowieczu; • umiejscawia w czasie i przestrzeni pierwsze państwa słowiańskie. Uczeń: • wyjaśnia kulturotwórczą rolę Kościoła; • przedstawia rolę Innocentego III w budowie potęgi politycznej Kościoła; • wyjaśnia, na czym polegały uniwersalizmy papieski i cesarski; • wymienia przyczyny i skutki wypraw krzyżowych; • wymienia ruchy religijne powstałe w XII i XIII w., zakony rycerskie. Uczeń: • przedstawia pojęcia: husytyzm, schizma; • omawia przejawy kryzysu Kościoła zachodniego; • zna przyczyny wojny stuletniej; • wyjaśnia, kim była Joanna d’Arc, Jan Hus; • omawia przyczyny rozprzestrzeniania się dżumy w Europie.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej

Zakres materiału z etapu drugiego, ponadto następujące treści nauczania:

29. Epoka napoleońska. Uczeń:

- 1) opisuje zmiany w Europie w okresie napoleońskim w zakresie stosunków społeczno-gospodarczych i politycznych;
- 2) wyjaśnia okoliczności utworzenia Legionów Polskich i Księstwa Warszawskiego oraz opisuje cechy ustrojowe i terytorium Księstwa Warszawskiego;
- 3) ocenia politykę Napoleona wobec sprawy polskiej oraz postawę Polaków wobec Napoleona.

30. Europa po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) przedstawia zasady i postanowienia kongresu wiedeńskiego, uwzględniając jego decyzje w sprawie polskiej;
- 2) wyjaśnia główne założenia idei liberalizmu, socjalizmu oraz idei narodowych w Europie w I połowie XIX w.

31. Rozwój cywilizacji przemysłowej. Uczeń:

- 1) wymienia charakterystyczne cechy rewolucji przemysłowej;
- 2) podaje przykłady pozytywnych i negatywnych skutków procesu uprzemysłowienia, w tym dla środowiska naturalnego;
- 3) identyfikuje najważniejsze wynalazki i odkrycia XIX w. oraz wyjaśnia następstwa ekonomiczne i społeczne ich zastosowania;
- 4) opisuje zmiany w poziomie życia różnych grup społecznych w XIX w. na podstawie źródeł pisanych, ikonograficznych i statystycznych.

32. Europa i świat w XIX w. Uczeń:

- 1) opisuje przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 2) dostrzega podobieństwa i różnice w procesie jednoczenia Włoch i Niemiec;
- 3) wyjaśnia przyczyny i sytuuje w przestrzeni kierunki oraz zasięg ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX w.;
- 4) ocenia pozytywne i negatywne skutki polityki kolonialnej z perspektywy europejskiej oraz kolonizowanych społeczności i państw.

33. Ziemie polskie po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie nowy układ granic państw zaborczych na ziemiach polskich po kongresie wiedeńskim;
- 2) charakteryzuje ustrój Królestwa Polskiego;
- 3) ocenia osiągnięcia Królestwa Polskiego w gospodarce, kulturze i szkolnictwie.

34. Społeczeństwo dawnej Rzeczypospolitej w okresie powstań narodowych. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni powstanie listopadowe i powstanie styczniowe;
- 2) przedstawia przyczyny oraz porównuje przebieg i charakter powstań narodowych;
- 3) rozróżnia bezpośrednie i długofalowe następstwa powstańczych ruchów narodowych;
- 4) charakteryzuje główne nurty i postaci Wielkiej Emigracji.

35. Życie pod zaborami. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej;
- 2) charakteryzuje i ocenia zróżnicowane postawy społeczeństwa wobec zaborców;
- 3) porównuje warunki życia społeczeństwa w trzech zaborach w II połowie XIX w., uwzględniając możliwości prowadzenia działalności społecznej i rozwoju narodowego;
- 4) przedstawia główne nurty życia politycznego pod zaborami w końcu XIX w.

36. Europa i świat na przełomie XIX i XX w. Uczeń:

- 1) przedstawia skutki przewrotu technicznego i postępu cywilizacyjnego, w tym dla środowiska naturalnego;

- 2) charakteryzuje przyczyny i następstwa procesu demokratyzacji życia politycznego;
 3) przedstawia nowe zjawiska kulturowe, w tym narodziny kultury masowej i przemiany obyczajowe.

37. I wojna światowa i jej skutki. Uczeń:

- 1) wymienia główne przyczyny narastania konfliktów pomiędzy mocarstwami europejskimi na przełomie XIX i XX w. oraz umiejscawia je na politycznej mapie świata i Europy;
 2) charakteryzuje specyfikę działań wojennych, ze szczególnym uwzględnieniem nowych środków technicznych.

38. Rewolucje rosyjskie. Uczeń:

- 1) wyjaśnia polityczne i społeczno-gospodarcze przyczyny wybuchu rewolucji w Rosji w 1917 r.;
 2) wyjaśnia okoliczności przejścia przez bolszewików władzy w Rosji;
 3) opisuje bezpośrednie następstwa rewolucji lutowej i październikowej dla Rosji oraz Europy;
 4) charakteryzuje reakcję Europy na wydarzenia w Rosji.

39. Sprawa polska w I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej oraz opisuje poglądy zwolenników różnych orientacji politycznych;
 2) ocenia wysiłek zbrojny Polaków;
 3) wyjaśnia międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
1. Powstanie krakowskie i rabacja galicyjska	Uczeń: - potrafi opisać przygotowanie oraz przebieg powstania krakowskiego z 1846 r.; - sytuuje w czasie i przestrzeni powstanie krakowskie i rabację galicyjską; - wskazuje na mapie obszar objęty wydarzeniami związanymi z rabacją galicyjską; - zna przyczyny i skutki rabacji galicyjskiej; - wyjaśnia pojęcia: rabacja, powstanie; - przedstawia postaci: Ludwika Mierosławskiego, Jakuba Szeli, Edwarda Dembowskiego; - wymienia daty i przyporządkowuje im odpowiednie wydarzenia: 21/22. 02. 1846 r., 18/19. 02. 1846 r.
2. Wiosna Ludów w Europie	Uczeń: - zna przyczyny kryzysu gospodarczego i politycznego pod koniec pierwszej połowy XIX wieku w Europie; - wymienia przyczyny rewolucji lutowej we Francji; - opisuje przebieg Wiosny Ludów w Austrii i w Niemczech; - zna przyczyny wybuchu powstania na Węgrzech; - zna i posługuje się pojęciem: Wiosna Ludów; - przedstawia postaci: Ludwika Napoleona Bonapartego, Franciszka Józefa I, Lajosa Kossutha, Klemensa von Metternicha, Ludwika Filipa; - wskazuje konsekwencje Wiosny Ludów w Austrii i Niemczech.
3. Wiosna Ludów na ziemiach polskich	Uczeń: - potrafi scharakteryzować przebieg Wiosny Ludów na ziemiach polskich w zaborze austriackim oraz pruskim; - przedstawia postaci: Wiktora Heltmana, Franza Stadiona, Józefa Bema, Henryka Dembińskiego, Ludwika Mierosławskiego,

	Franciszka Sznajde, Wojciecha Chrzanowskiego; - zna daty i przyporządkowuje im odpowiednie wydarzenia: 22. 04. 1848 r., 9. 05. 1848 r.; - potrafi wyjaśnić znaczenie zdobyczy Wiosny Ludów dla ziem polskich.
--	---

7.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi.

7.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. *Dzieje ojczyste*, Kraków 2012.
2. Chybowski W., *Historia. Gimnazjum – zeszyt do ćwiczeń na mapach konturowych*, Warszawa 2004.
3. *Encyklopedia Szkolna. Historia*, Warszawa 1997 wyd. WSiP i późniejsze wydania.
4. Groniowski K., Skowronek J., *Historia Polski 1795 – 1914*, Warszawa 1987 i późniejsze wyd.
5. *Historia Polski. Atlas ilustrowany*, Warszawa 2014.
6. *Poczet władców Polski*, Kraków 2012 wydawnictwo Kluszczyński
7. Roszkowski W., *Historia Polski 1914 - 1994*, Warszawa 1995 (okres od 1914-1918).
8. Samsonowicz H., *Historia Polski do roku 1795*, Warszawa 1990 i późniejsze wydania.
9. Słownik pojęć i terminów historycznych.

Teksty źródłowe.

1. *Wiek V – XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 2003.
2. *Wiek XVI – XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 2003.
3. *Wiek XIX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard, Warszawa 2003.
4. *Historia w tekstach źródłowych*, oprac. T. Maresz, K. Juszczak, tom 1,2,3 Toruń 1994.
5. *Spotkania z historią. Atlas z komentarzami źródłowymi dla gimnazjum*, PWN, Warszawa 2007.

8. KONKURS MATEMATYCZNY

8.1. Cele konkursu

- Rozwijanie uzdolnień i zainteresowań matematycznych.
- Rozwijanie ciekawości poznawczej.
- Rozwijanie myślenia abstrakcyjnego i logicznego rozumowania.
- Wdrażanie do samokształcenia, współpracy i współzawodnictwa.
- Wyrabianie systematyczności i wytrwałości.
- Podnoszenie odporności psychicznej na stres towarzyszący egzaminom.
- Promocja szkół, nauczycieli i uczniów biorących udział w konkursach.

Uwaga!

Na żadnym etapie uczestnicy konkursu nie mogą korzystać z kalkulatora.

8.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wszystkie treści z matematyki zawarte w podstawie programowej dla **szkoły podstawowej** oraz treści z matematyki niżej wymienione zawarte w podstawie programowej dla **gimnazjum**.

Treści nauczania	Wymagania szczegółowe
1. Liczby wymierne dodatnie	Uczeń: 1) odczytuje i zapisuje liczby naturalne dodatnie w systemie rzymskim (w zakresie do 3000); 2) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli liczby wymierne zapisane w postaci ułamków zwykłych lub rozwinięć dziesiętnych skończonych zgodnie z własną strategią obliczeń; 3) zamienia ułamki zwykłe na ułamki dziesiętne (także okresowe), zamienia ułamki dziesiętne skończone na ułamki zwykłe; 4) zaokrągla rozwinięcia dziesiętne liczb; 5) oblicza wartości nieskomplikowanych wyrażeń arytmetycznych zawierających ułamki zwykłe i dziesiętne; 6) szacuje wartości wyrażeń arytmetycznych; 7) stosuje obliczenia na liczbach wymiernych do rozwiązywania problemów w kontekście praktycznym, w tym do zamiany jednostek (jednostek prędkości, gęstości itp.).
2. Liczby wymierne (dodatnie i niedodatnie).	Uczeń: 1) interpretuje liczby wymierne na osi liczbowej. Oblicza odległość między dwiema liczbami na osi liczbowej; 2) wskazuje na osi liczbowej zbiór liczb spełniających warunek typu: $x \geq 3$, $x < 5$; 3) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli liczby wymierne; 4) oblicza wartości nieskomplikowanych wyrażeń arytmetycznych zawierających liczby wymierne.
3. Potęgi.	Uczeń: 1) oblicza potęgi liczb wymiernych o wykładnikach naturalnych; 2) zapisuje w postaci jednej potęgi: iloczyny i ilorazy potęg o takich samych

	podstawach, iloczyny i ilorazy potęg o takich samych wykładnikach oraz potęgę potęgi (przy wykładnikach naturalnych); 3) porównuje potęgi o różnych wykładnikach naturalnych i takich samych podstawach oraz porównuje potęgi o takich samych wykładnikach naturalnych i różnych dodatnich podstawach; 4) zamienia potęgi o wykładnikach całkowitych ujemnych na odpowiednie potęgi o wykładnikach naturalnych; 5) zapisuje liczby w notacji wykładniczej, tzn. w postaci $a \cdot 10^k$, gdzie $1 \leq a < 10$ oraz k jest liczbą całkowitą.
4. Pierwiastki.	Uczeń: 1) oblicza wartości pierwiastków drugiego i trzeciego stopnia z liczb, które są odpowiednio kwadratami lub sześciانami liczb wymiernych; 2) wyłącza czynnik przed znak pierwiastka oraz włącza czynnik pod znak pierwiastka; 3) mnoży i dzieli pierwiastki drugiego stopnia; 4) mnoży i dzieli pierwiastki trzeciego stopnia.
5. Procenty.	Uczeń: 1) przedstawia część pewnej wielkości jako procent lub promil tej wielkości i odwrotnie; 2) oblicza procent danej liczby; 3) oblicza liczbę na podstawie danego jej procentu; 4) stosuje obliczenia procentowe do rozwiązywania problemów w kontekście praktycznym, np. oblicza ceny po podwyżce lub obniżce o dany procent, wykonuje obliczenia związane z VAT, oblicza odsetki dla lokaty rocznej.
6. Wyrażenia algebraiczne.	Uczeń: 1) opisuje za pomocą wyrażeń algebraicznych związki między różnymi wielkościami; 2) oblicza wartości liczbowe wyrażeń algebraicznych; 3) redukuje wyrazy podobne w sumie algebraicznej; 4) dodaje i odejmuje sumy algebraiczne; 5) mnoży jednomiany, mnoży sumę algebraiczną przez jednomian oraz, w nietrudnych przykładach, mnoży sumy algebraiczne; 6) wyłącza wspólny czynnik z wyrazów sumy algebraicznej poza nawias; 7) wyznacza wskazaną wielkość z podanych wzorów, w tym geometrycznych i fizycznych.
7. Równania.	Uczeń: 1) zapisuje związki między wielkościami za pomocą równania pierwszego stopnia z jedną niewiadomą, w tym związki między wielkościami wprost proporcjonalnymi i odwrotnie proporcjonalnymi; 2) sprawdza, czy dana liczba spełnia równanie stopnia pierwszego z jedną niewiadomą; 3) rozwiązuje równania stopnia pierwszego z jedną niewiadomą; 4) zapisuje związki między nieznanymi wielkościami za pomocą układu dwóch równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi; 5) sprawdza, czy dana para liczb spełnia układ dwóch równań stopnia pierwszego z dwiema niewiadomymi; 6) rozwiązuje układy równań stopnia pierwszego z dwiema niewiadomymi; 7) za pomocą równań lub układów równań opisuje i rozwiązuje zadania osadzone w kontekście praktycznym.
8. Statystyka	Uczeń:

opisowa i wprowadzenie do rachunku prawdopodobieństwa.	1) interpretuje dane przedstawione za pomocą tabel, diagramów słupkowych i kołowych, wykresów; 2) wyszukuje, selekcjonuje i porządkuje informacje z dostępnych źródeł; 3) przedstawia dane w tabeli, za pomocą diagramu słupkowego lub kołowego; 4) wyznacza średnią arytmetyczną i medianę zestawu danych; 5) analizuje proste doświadczenia losowe (np. rzut kostką, rzut monetą, wyciąganie losu) i określa prawdopodobieństwa najprostszych zdarzeń w tych doświadczeniach (prawdopodobieństwo wypadnięcia orła w rzucie monetą, dwójki lub szóstki w rzucie kostką, itp.).
9. Figury płaskie.	Uczeń: 1) korzysta ze związków między kątami utworzonymi przez prostą przecinającą dwie proste równoległe; 2) rozpoznaje wzajemne położenie prostej i okręgu, rozpoznaje styczną do okręgu; 3) korzysta z faktu, że styczna do okręgu jest prostopadła do promienia poprowadzonego do punktu styczności; 4) rozpoznaje kąty środkowe; 5) oblicza długość okręgu i łuku okręgu; 6) oblicza pole koła, pierścienia kołowego, wycinka kołowego; 7) stosuje twierdzenie Pitagorasa; 8) korzysta z własności kątów i przekątnych w prostokątach, równoległobokach, rombów i w trapezach; 9) oblicza pola i obwody trójkątów i czworokątów; 10) zamienia jednostki pola; 11) oblicza wymiary wielokąta powiększonego lub pomniejszonego w danej skali; 12) oblicza stosunek pól wielokątów podobnych; 13) rozpoznaje wielokąty przystające i podobne; 14) stosuje cechy przystawiania trójkątów; 15) korzysta z własności trójkątów prostokątnych podobnych; 16) rozpoznaje pary figur symetrycznych względem prostej i względem punktu. Rysuje pary figur symetrycznych; 17) rozpoznaje figury, które mają oś symetrii, i figury, które mają środek symetrii. Wskazuje oś symetrii i środek symetrii figury; 18) rozpoznaje symetralną odcinka i dwusieczną kąta; 19) konstruuje symetralną odcinka i dwusieczną kąta; 20) konstruuje kąty o miarach 60° , 30° , 45° ; 21) konstruuje okrąg opisany na trójkącie oraz okrąg wpisany w trójkąt; 22) rozpoznaje wielokąty foremne i korzysta z ich podstawowych własności.
10. Wykresy funkcji.	Uczeń: 1) zaznacza w układzie współrzędnych na płaszczyźnie punkty o danych współrzędnych; 2) odczytuje współrzędne danych punktów; 3) odczytuje z wykresu funkcji: wartość funkcji dla danego argumentu, argumenty dla danej wartości funkcji, dla jakich argumentów funkcja przyjmuje wartości dodatnie, dla jakich ujemne, a dla jakich zero; 4) odczytuje i interpretuje informacje przedstawione za pomocą wykresów funkcji (w tym wykresów opisujących zjawiska występujące w przyrodzie, gospodarce, życiu codziennym); 5) oblicza wartości funkcji podanych nieskomplikowanym wzorem i zaznacza punkty należące do jej wykresu.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Na etapie III obowiązuje zakres wiadomości i umiejętności etapu II oraz następujące treści podstawy programowej.

Treści nauczania	Wymagania szczegółowe
11. Bryły.	Uczeń: 1) rozpoznaje graniastosłupy i ostrosłupy prawidłowe; 2) oblicza pole powierzchni i objętość graniastosłupa prostego, ostrosłupa, walca, stożka, kuli (także w zadaniach osadzonych w kontekście praktycznym); 3) zamienia jednostki objętości.

8.3. Forma zadań

1. Na każdym etapie konkursu narzędziem pomiarowym będzie test, w którym mogą wystąpić różne typy zadań: otwarte krótkiej odpowiedzi, otwartych rozszerzonej odpowiedzi, zamknięte wielokrotnego wyboru, typu prawda- fałsz, z luką, na dobieranie, krzyżówki.
2. W teście mogą wystąpić zadania sprawdzające umiejętność wykorzystania w ich rozwiązaniu nowych pojęć zdefiniowanych w treści zadania.

8.4. Proponowana literatura dla nauczyciela i ucznia

1. Bednarek W., *Olimpiady matematyczne w gimnazjum i liceum*, Wydawnictwo NOWIK, Opole 2012.
2. Bednarek W., *Zbiór zadań dla uczniów lubiących matematykę*, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, Gdańsk 1995.
3. Bobiński Z. i in., *Liga zadaniowa. Zbiór zadań dla uczniów zainteresowanych matematyką*, Wydawnictwo AKSJOMAT, Toruń 2004.
4. Bobiński Z., Nodzyński P., Uscki M., *Koło matematyczne w gimnazjum*, Wydawnictwo AKSJOMAT, Toruń 2010.
5. Wells D., *Cudowne i interesujące łamigłówki matematyczne*, Zys i S-ka Wydawnictwo, Poznań.
6. Dworacka K., Kochanowski Z., *Konkursy matematyczne, wybór zadań*, WSiP.
7. Gardiner T., *Matematyczne potyczki. Ciekawe zadania dla gimnazjalistów (część 1, 2)*, Nowa Era, Warszawa 2001.
8. Janowicz J., *Zbiór zadań konkursowych*, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, Gdańsk 2010.
9. Karkut J., *Zadania konkursowe dla uczniów gimnazjum*, Wydawnictwo NOWIK, Opole 2012.

9. KONKURS FIZYCZNY

9.1. Cele edukacyjne

- Rozwijanie zainteresowania fizyką.
- Motywowanie do poszerzania wiedzy i umiejętności w zakresie fizyki.
- Pogłębienie motywacji do samodzielnej i systematycznej pracy.
- Ukazanie użyteczności wiedzy fizycznej w życiu codziennym i związków fizyki z różnymi dziedzinami działalności człowieka.
- Rozwijanie umiejętności wykorzystania fizyki w życiu codziennym i działalności człowieka.
- Wspomaganie nauczycieli w rozpoznawaniu i rozwijaniu uzdolnień uczniów.

9.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

We wszystkich etapach konkursu uczestnicy powinni wykazać się umiejętnościami:

- posługiwania się informacjami pochodzącymi z analizy przeczytanych tekstów (w tym również popularnonaukowych);
- analitycznego myślenia podczas rozwiązywania problemowych i obliczeniowych zadań fizycznych;
- odczytywania informacji z wykresów, tabel, schematów, rysunków; zapisywania danych w formie tabeli; sporządzania wykresów na podstawie danych z tabeli (oznaczania wielkości i skali na osiach);
- rozpoznawania proporcjonalności prostej na podstawie danych liczbowych lub na podstawie wykresu oraz posługiwania się proporcjonalnością prostą;
- rozpoznawania zależności rosnącej i malejącej na podstawie danych z tabeli lub na podstawie wykresu oraz wskazywania wielkości maksymalnej i minimalnej;
- posługiwania się językiem matematyki w rozwiązywaniu zadań fizycznych;
- dostrzegania, nazywania oraz opisywania zjawisk i procesów fizycznych zachodzących w otaczającym nas świecie;
- stosowania praw, zasad, teorii do wyjaśniania zjawisk i procesów fizycznych;
- wskazywania przykładów praktycznego zastosowania różnych zjawisk, procesów i praw fizycznych;
- planowania pomiarów i doświadczeń fizycznych oraz analizowania ich wyników; wyjaśniania roli użytych przyrządów; szacowania niepewności pomiarowej;
- wyodrębniania zjawiska z kontekstu, wskazywania czynników istotnych i nieistotnych dla wyniku doświadczenia;
- stawiania hipotez i formułowania wniosków;
- stosowania i przeliczania jednostek wielkości fizycznych wymienionych w wymaganiach szczegółowych dla poszczególnych etapów konkursu;
- szacowania rzędu wielkości spodziewanego wyniku i oceniania na tej podstawie wartości obliczanych wielkości fizycznych;
- rozróżniania wielkości danych i szukanych;
- przeliczania wielokrotności i podwielokrotności;
- zapisania przybliżonego wyniku pomiaru lub obliczenia fizycznego z dokładnością do 2-3 cyfr znaczących.

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej

1. Ruch prostoliniowy i siły. Uczeń:

- 1) posługuje się pojęciem prędkości do opisu ruchu; przelicza jednostki prędkości;
- 2) odczytuje prędkość i przebytą odległość z wykresów zależności drogi i prędkości od czasu oraz rysuje te wykresy na podstawie opisu słownego;
- 3) podaje przykłady sił i rozpoznaje je w różnych sytuacjach praktycznych;
- 4) opisuje zachowanie się ciał na podstawie pierwszej zasady dynamiki Newtona;
- 5) odróżnia prędkość średnią od chwilowej w ruchu niejednostajnym;
- 6) posługuje się pojęciem przyspieszenia do opisu ruchu prostoliniowego jednostajnie przyspieszonego;
- 7) opisuje zachowanie się ciał na podstawie drugiej zasady dynamiki Newtona;
- 8) stosuje do obliczeń związki między masą ciała, przyspieszeniem i siłą;
- 9) posługuje się pojęciem siły ciężkości;
- 10) opisuje wzajemne oddziaływanie ciał, posługując się trzecią zasadą dynamiki Newtona.
- 11) wyjaśnia zasadę działania dźwigni dwustronnej, bloku nieruchomego, kołowrotu;
- 12) opisuje wpływ oporów ruchu na poruszające się ciała.

2. Energia. Uczeń:

- 1) wykorzystuje pojęcie energii mechanicznej i wymienia różne jej formy;
- 2) posługuje się pojęciem pracy i mocy;
- 3) opisuje wpływ wykonanej pracy na zmianę energii;
- 4) posługuje się pojęciem energii mechanicznej jako sumy energii kinetycznej i potencjalnej;
- 5) stosuje zasadę zachowania energii mechanicznej;
- 6) analizuje jakościowo zmiany energii wewnętrznej spowodowane wykonaniem pracy i przepływem ciepła;
- 7) wyjaśnia związek między energią kinetyczną cząsteczek i temperaturą;
- 8) wyjaśnia przepływ ciepła w zjawisku przewodnictwa cieplnego oraz rolę izolacji cieplnej;
- 9) opisuje zjawiska topnienia, krzepnięcia, parowania, skraplania, sublimacji i resublimacji;
- 10) posługuje się pojęciem ciepła właściwego, ciepła topnienia i ciepła parowania;
- 11) opisuje ruch cieczy i gazów w zjawisku konwekcji.

3. Właściwości materii. Uczeń:

- 1) analizuje różnice w budowie mikroskopowej ciał stałych, cieczy i gazów;
- 2) omawia budowę kryształów na przykładzie soli kamiennej;
- 3) posługuje się pojęciem gęstości;
- 4) stosuje do obliczeń związki między masą, gęstością i objętością ciał stałych i cieczy, na podstawie wyników pomiarów wyznacza gęstość cieczy i ciał stałych;
- 5) opisuje zjawisko napięcia powierzchniowego na wybranym przykładzie;
- 6) posługuje się pojęciem ciśnienia (w tym ciśnienia hydrostatycznego i atmosferycznego);
- 7) formułuje prawo Pascala i podaje przykłady jego zastosowania;
- 8) analizuje i porównuje wartości sił wyporu dla ciał zanurzonych w cieczy lub gazie;
- 9) wyjaśnia pływanie ciał na podstawie prawa Archimidesa.

6. Ruch drgający i fale. Uczeń:

- 1) opisuje ruch wahadła matematycznego i ciężarka na sprężynie oraz analizuje przemiany energii w tych ruchach;
- 2) posługuje się pojęciami amplitudy drgań, okresu, częstotliwości do opisu drgań, wskazuje położenie równowagi oraz odczytuje amplitudę i okres z wykresu $x(t)$ dla drgającego ciała;

9. Wymagania doświadczalne. Uczeń zna te doświadczenia z podstawy programowej, które dotyczą zagadnień wymienionych powyżej.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
Kinematyka i dynamika 1. względność ruchu, prędkość względna; 2. przemieszczenie, prędkość i siła jako wielkości wektorowe; 3. ruchy prostoliniowe: jednostajnie przyspieszony (także z szybkością początkową) i jednostajnie opóźniony; 4. spadek swobodny i rzut pionowy; 5. siła sprężystości;	Uczeń: - posługuje się pojęciem układu odniesienia i względności ruchu; - analizuje ruch względem danego układu odniesienia; - w ruchu prostoliniowym opisuje położenie ciała za pomocą współrzędnej położenia x oraz rysuje i analizuje wykresy $x(t)$; - potrafi obliczyć wartość prędkości względnej dwóch pojazdów poruszających się wzdłuż tej samej prostej, w tę samą lub przeciwną stronę; - posługuje się pojęciem przemieszczenia (jako wielkości wektorowej) i odróżnia go od drogi, dodaje (wektorowo) przemieszczenia; - odróżnia wektory od ich wartości; - potrafi narysować wektor siły równoważącej i wypadkowej sił działających wzdłuż tej samej prostej oraz sił o kierunkach wzajemnie prostopadłych i obliczyć ich wartości; - stosuje do obliczeń wzory na prędkość i drogę w ruchu jednostajnie przyspieszonym oraz jednostajnie opóźnionym; - potrafi obliczyć drogi przebyte w dowolnych przedziałach czasu ruchu jednostajnie zmiennego; - korzysta z zależności pomiędzy drogami przebytymi w kolejnych sekundach ruchu jednostajnie przyspieszonego bez prędkości początkowej; - rysuje i analizuje wykresy $V(t)$ oraz $s(t)$ dla ruchów jednostajnie zmiennych; - korzysta ze wzorów na prędkość i drogę w ruchu jednostajnie zmiennym do opisu spadku swobodnego i rzutu pionowego; - analizuje (jakościowo i ilościowo) przemiany energii podczas ruchu ciała spadającego swobodnie i ciała rzuconego pionowo do góry lub do dołu; - posługuje się pojęciem siły sprężystości jako siły, która przy rozciąganiu lub ściskaniu ciała dąży do przywrócenia jego początkowych rozmiarów;

6. tarcie statyczne i kinetyczne;	- odróżnia tarcie kinetyczne od statycznego i potrafi obliczyć ich wartości;
7. pęd, zasada zachowania pędu na przykładzie zjawiska odrzutu i zderzeń niesprężystych;	- analizuje (również ilościowo) zmiany energii mechanicznej ciała pod wpływem siły tarcia;
8. równia pochyła, dźwignia jednostronna.	- posługuje się pojęciem pędu;
	- analizuje i sporządza wykres zależności wartości pędu od czasu dla ciała poruszającego się ruchem prostoliniowym jednostajnym lub jednostajnie zmiennym;
	- stosuje zasadę zachowania pędu do opisu zjawiska odrzutu i zderzeń niesprężystych dwóch ciał, z których jedno przed zderzeniem jest nieruchome;
	- rysuje i rozkłada na składowe siły działające na ciało umieszczone na równi, oblicza wartości składowych, wykorzystując podobieństwo odpowiednich trójkątów; analizuje ruch ciała zsuwającego się z równi (również z tarcie);
	- stosuje warunek równowagi dźwigni jednostronnej.
Energia	Uczeń:
1. praca;	- potrafi obliczyć pracę siły, której kierunek jest zgodny albo prostopadły do kierunku przesunięcia;
	- analizuje ilościowo zmiany energii wewnętrznej spowodowane wykonaniem pracy i przepływem ciepła;
2. pierwsza zasada termodynamiki;	- stosuje do obliczeń zasadę bilansu cieplnego;
3. bilans cieplny;	- posługuje się pojęciem ciepła krzepnięcia i skraplania;
4. ciepło krzepnięcia i ciepło skraplania;	- rysuje i analizuje wykresy $T(t)$, $T(Q)$;
5. wykresy zależności $T(t)$, $T(Q)$ podczas dostarczania (oddawania) energii ciału (przez ciało) w określonym początkowym stanie skupienia;	
6. rozszerzalność temperaturowa ciał; anomalna rozszerzalność wody.	- potrafi wyjaśnić na czym polega rozszerzalność temperaturowa (liniowa i objętościowa) ciał i anomalna rozszerzalność wody.
Ruch drgający i fale	Uczeń:
1. charakterystyka ruchu harmonicznego;	- opisuje (jakościowo) zmiany szybkości, przyspieszenia i wypadkowej sił działających na ciało wykonujące ruch harmoniczny;
2. zależność okresu drgań wahadła matematycznego od długości.	- stosuje wzór na okres drgań wahadła matematycznego, $T = 2\pi\sqrt{l/g}$.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Obowiązuje zakres materiału określony dla etapu drugiego, a ponadto:

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej

4. Elektryczność. Uczeń:

- 1) opisuje sposoby elektryzowania ciał przez tarcie i dotyk; wyjaśnia, że zjawisko to

- polega na przepływie elektronów; analizuje kierunek przepływu elektronów;
- 2) opisuje jakościowo oddziaływanie ładunków jednoimiennych i różnoimiennych;
 - 3) odróżnia przewodniki od izolatorów oraz podaje przykłady obu rodzajów ciał;
 - 4) stosuje zasadę zachowania ładunku elektrycznego;
 - 5) posługuje się pojęciem ładunku elektrycznego jako wielokrotności ładunku elektronu (elementarnego);
 - 6) opisuje przepływ prądu w przewodnikach jako ruch elektronów swobodnych;
 - 7) posługuje się pojęciem natężenia prądu elektrycznego;
 - 8) posługuje się (intuicyjnie) pojęciem napięcia elektrycznego;
 - 9) posługuje się pojęciem oporu elektrycznego, stosuje prawo Ohma w prostych obwodach elektrycznych;
 - 10) posługuje się pojęciem pracy i mocy prądu elektrycznego;
 - 11) przelicza energię elektryczną podaną w kilowatogodzinach na dżule i dżule na kilowatogodzinę;
 - 12) buduje proste obwody elektryczne i rysuje ich schematy;
 - 13) wymienia formy energii, na jakie zamieniana jest energia elektryczna.

5. Magnetyzm. Uczeń:

- 1) nazywa bieguny magnetyczne magnesów trwałych i opisuje charakter oddziaływania między nimi;
- 2) opisuje zachowanie igły magnetycznej w obecności magnesu oraz zasadę działania kompasu;
- 3) opisuje oddziaływanie magnesów na żelazo i podaje przykłady wykorzystania tego oddziaływania;
- 4) opisuje działanie przewodnika z prądem na igłę magnetyczną;
- 5) opisuje działanie elektromagnesu i rolę rdzenia w elektromagnesie;
- 6) opisuje wzajemne oddziaływanie magnesów z elektromagnesami i wyjaśnia działanie silnika elektrycznego prądu stałego.

6. Ruch drgający i fale. Uczeń:

- 3) opisuje mechanizm przekazywania drgań z jednego punktu ośrodka do drugiego w przypadku fal na napiętej linie i fal dźwiękowych w powietrzu;
- 4) posługuje się pojęciami: amplitudy, okresu i częstotliwości, prędkości i długości fali do opisu fal harmonicznym oraz stosuje do obliczeń związku między tymi wielkościami;
- 5) opisuje mechanizm wytwarzania dźwięku w instrumentach muzycznych;
- 6) wymienia, od jakich wielkości fizycznych zależy wysokość i głośność dźwięku;
- 7) posługuje się pojęciami infradźwięki i ultradźwięki.

7. Fale elektromagnetyczne i optyka. Uczeń:

- 1) porównuje (wymienia cechy wspólne i różnice) rozchodzenie się fal mechanicznych i elektromagnetycznych;
- 2) wyjaśnia powstawanie obszarów cienia i półcienia za pomocą prostoliniowego rozchodzenia się światła w ośrodku jednorodnym;
- 3) wyjaśnia powstawanie obrazu pozornego w zwierciadle płaskim, wykorzystując prawa odbicia; opisuje zjawisko rozproszenia światła przy odbiciu od powierzchni chropowatej;
- 4) opisuje skupianie promieni w zwierciadle wklęsłym, posługując się pojęciami ogniska i ogniskowej, rysuje konstrukcyjnie obrazy wytworzone przez zwierciadła wklęsłe;
- 5) opisuje (jakościowo) bieg promieni przy przejściu światła z ośrodka rzadszego do ośrodka gęstszego optycznie i odwrotnie;
- 6) opisuje bieg promieni przechodzących przez soczewkę skupiającą i rozpraszającą

(biegnących równolegle do osi optycznej), posługując się pojęciami ogniska i ogniskowej; 7) rysuje konstrukcyjnie obrazy wytworzone przez soczewki, rozróżnia obrazy rzeczywiste, pozorne, proste, odwrócone, powiększone, pomniejszone; 8) wyjaśnia pojęcia krótkowzroczności i dalekowzroczności oraz opisuje rolę soczewek w ich korygowaniu; 9) opisuje zjawisko rozszczepienia światła za pomocą pryzmatu; 10) opisuje światło białe jako mieszaninę barw, a światło lasera jako światło jednobarwne; 11) podaje przybliżoną wartość prędkości światła w próżni; wskazuje prędkość światła jako maksymalną prędkość przepływu informacji; 12) nazywa rodzaje fal elektromagnetycznych (radiowe, mikrofae, promieniowanie podczerwone, światło widzialne, promieniowanie nadfioletowe i rentgenowskie) i podaje przykłady ich zastosowania. 9. Wymagania doświadczalne. Uczeń zna te doświadczenia z podstawy programowej, które dotyczą zagadnień wymienionych powyżej.	
Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
Elektryczność 1. elektryzowanie przez indukcję; uziemianie; 2. elektroskop; 3. prawo Coulomba; 4. pole elektrostatyczne centralne i jednorodne 5. praca pola elektrostatycznego a napięcie elektryczne; 6. zależność oporu przewodnika od jego rodzaju, długości i pola przekroju poprzecznego; 7. szeregowo, równoległe i mieszane łączenie odbiorników. Magnetyzm 1. pole magnetyczne; 2. siła elektrodynamiczna; 3. zjawisko indukcji elektromagnetycznej.	Uczeń: - wyjaśnia zjawisko elektryzowania przez indukcję oraz uziemiania ciał; - wyjaśnia i przewiduje zachowanie wskazówki elektroskopu w różnych sytuacjach; - stosuje prawo Coulomba; - posługuje się pojęciem pola elektrostatycznego, rysuje linie pola centralnego i jednorodnego, zaznacza ich zwrot; analizuje i opisuje jakościowo ruch cząstki naładowanej wzdłuż linii pola elektrostatycznego centralnego i jednorodnego; - stosuje związek między napięciem elektrycznym i pracą jednorodnego pola elektrostatycznego; - stosuje wzór $R = \rho l / s$; - liczy opór zastępczy obwodu, napięcie na poszczególnych odbiornikach oraz natężenia prądu w poszczególnych odcinkach obwodu. Uczeń: - posługuje się pojęciem pola magnetycznego; - rysuje linie pola magnetycznego wytworzonego przez długi prostoliniowy przewodnik z prądem, przewodnik kołowy oraz zwojnicę i zaznacza ich zwrot; - posługuje się pojęciem siły elektrodynamicznej, stosuje wzór $F = BIl$ dla przypadku prostoliniowego przewodnika prostopadłego do linii pola; - stosuje regułę lewej dłoni do określania zwrotu siły elektrodynamicznej, zwrotu linii pola magnetycznego lub kierunku prądu; - podaje sposoby wzbudzania prądu indukcyjnego; - stosuje regułę Lenza.

Ruch drgający i fale 1. fale poprzeczne i podłużne. Fale elektromagnetyczne i optyka 1. całkowite wewnętrzne odbicie; 2. równanie zwierciadła, równanie soczewki, powiększenie; 3. zdolność skupiająca soczewki i jej jednostka.	Uczeń: - odróżnia fale poprzeczne od podłużnych i podaje ich przykłady. Uczeń: - posługuje się pojęciem całkowitego wewnętrznego odbicia i kąta granicznego; - stosuje do obliczeń równanie zwierciadła (wklęsłego) i równanie soczewki, $\frac{1}{f} = \frac{1}{x} + \frac{1}{y}$; potrafi obliczyć ich powiększenie, $p = \frac{h'}{h} = \frac{y}{x}$; - posługuje się pojęciem zdolności skupiającej soczewki, potrafi obliczyć zdolność skupiającą soczewki skupiającej i rozpraszającej.
--	--

9.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania typu prawda-fałsz, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi.

9.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. Bober L., *Fizyka. Zbiór zadań dla gimnazjum*, Wyd. ŻAK.
2. Gołębiowski K., Trawiński R. S., *Konkursy fizyczne dla gimnazjalistów*, Wydawnictwo Aksjomat, Toruń.
3. Ilczuk U, Kurek E., *Konkursy z fizyki - wybór zadań*, WSiP.
4. Niemiec J., Wójcicka J., *Zadania konkursowe dla uczniów gimnazjum*, Biblioteka nauczyciela fizyki, Zeszyt 6, ZamKor.
5. Salach J., Sagnowska B., *Zbiór zadań z fizyki dla uczniów gimnazjum i liceum profilowanego*, ZamKor.
6. Subieta R., *Zbiór zadań z fizyki dla gimnazjum*, WSiP.

10. KONKURS CHEMICZNY

10.1. Cele edukacyjne

- Rozwijanie zainteresowań chemicznych i pogłębienie motywacji do poszerzania wiedzy i umiejętności w zakresie chemii.
- Rozwijanie umiejętności wykorzystania wiedzy chemicznej w życiu codziennym i działalności człowieka.
- Stwarzanie uczniom możliwości do sprawdzania własnego poziomu wiedzy i umiejętności w zakresie chemii.
- Wspomaganie nauczycieli w rozpoznawaniu i rozwijaniu uzdolnień uczniów.
- Promowanie osiągnięć uczniów, ich nauczycieli i szkół.

10.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej
Cele kształcenia – wymagania ogólne I. Pozyskiwanie, przetwarzanie i tworzenie informacji. Uczeń pozyskuje i przetwarza informacje z różnorodnych źródeł z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. II. Rozumowanie i zastosowanie nabytej wiedzy do rozwiązywania problemów. Uczeń opisuje właściwości substancji i wyjaśnia przebieg prostych procesów chemicznych; zna związek właściwości różnorodnych substancji z ich zastosowaniami i ich wpływ na środowisko naturalne; wykonuje proste obliczenia dotyczące praw chemicznych. III. Opanowanie czynności praktycznych. Uczeń bezpiecznie posługuje się prostym sprzętem laboratoryjnym i podstawowymi odczynnikami chemicznymi; projektuje i przeprowadza proste doświadczenia chemiczne. Treści nauczania – wymagania szczegółowe 1. Substancje i ich właściwości. Uczeń: 1) opisuje właściwości substancji będących głównymi składnikami stosowanych na co dzień produktów np. soli kamiennej, cukru, mąki, wody, miedzi, żelaza; wykonuje doświadczenia, w których bada właściwości wybranych substancji; 2) przeprowadza obliczenia z wykorzystaniem pojęć: masa, gęstość i objętość; 3) obserwuje mieszanie się substancji; opisuje ziarnistą budowę materii; tłumaczy, na czym polega zjawisko dyfuzji, rozpuszczania, mieszania, zmiany stanu skupienia; planuje doświadczenia potwierdzające ziarnistość materii; 4) wyjaśnia różnice pomiędzy pierwiastkiem a związkiem chemicznym; 5) klasyfikuje pierwiastki na metale i niemetale; odróżnia metale od niemetali na podstawie ich właściwości; 6) posługuje się symbolami (zna i stosuje do zapisywania wzorów) pierwiastków: H, O, N, Cl, S, C, P, Si, Na, K, Ca, Mg, Fe, Zn, Cu, Al, Pb, Sn, Ag, Hg; 7) opisuje cechy mieszanin jednorodnych i niejednorodnych; 8) opisuje proste metody rozdziału mieszanin i wskazuje te różnice między właściwościami fizycznymi składników mieszaniny, które umożliwiają ich rozdzielenie; sporządza mieszaniny i rozdziela je na składniki (np. wody i piasku, wody i soli kamiennej, kredy i soli kamiennej, siarki i opiłków żelaza, wody i oleju jadalnego, wody i atramentu). 2. Wewnętrzna budowa materii. Uczeń:

- 1) odczytuje z układu okresowego podstawowe informacje o pierwiastkach (symbol, nazwę, liczbę atomową, masę atomową, rodzaj pierwiastka – metal lub niemetal);
- 2) opisuje i charakteryzuje skład atomu (jądro: protony i neutrony, elektrony); definiuje elektrony walencyjne;
- 3) ustala liczbę protonów, elektronów i neutronów w atomie danego pierwiastka, gdy dana jest liczba atomowa i masowa;
- 4) wyjaśnia związek pomiędzy podobieństwem właściwości pierwiastków zapisanych w tej samej grupie układu okresowego a budową atomów i liczbą elektronów walencyjnych;
- 5) definiuje pojęcie izotopu, wymienia dziedziny życia, w których izotopy znalazły zastosowanie; wyjaśnia różnice w budowie atomów izotopów wodoru;
- 6) definiuje pojęcie masy atomowej (średnia mas atomów danego pierwiastka, z uwzględnieniem jego składu izotopowego);
- 7) opisuje, czym różni się atom od cząsteczki; interpretuje zapisy H_2 , $2H$, $2H_2$ itp.;
- 8) opisuje rolę elektronów walencyjnych w łączeniu się atomów;
- 9) na przykładzie cząsteczek H_2 , Cl_2 , N_2 , CO_2 , H_2O , HCl , NH_3 opisuje powstawanie wiązań atomowych (kowalencyjnych); zapisuje wzory sumaryczne i strukturalne tych cząsteczek;
- 10) definiuje pojęcie jonów i opisuje, jak powstają; zapisuje elektronowo mechanizm powstawania jonów, na przykładzie Na, Mg, Al, Cl, S; opisuje powstawanie wiązania jonowego;
- 11) porównuje właściwości związków kowalencyjnych i jonowych (stan skupienia, rozpuszczalność w wodzie, temperatury topnienia i wrzenia);
- 12) definiuje pojęcie wartościowości jako liczby wiązań, które tworzy atom, łącząc się z atomami innych pierwiastków; odczytuje z układu okresowego wartościowość maksymalną dla pierwiastków grup: 1., 2., 13., 14., 15., 16. i 17. (względem tlenu i wodoru);
- 13) rysuje wzór strukturalny cząsteczki związku dwupierwiastkowego (o wiązaniach kowalencyjnych) o znanych wartościowościach pierwiastków;
- 14) ustala dla prostych związków dwupierwiastkowych, na przykładzie tlenków: nazwę na podstawie wzoru sumarycznego; wzór sumaryczny na podstawie nazwy; wzór sumaryczny na podstawie wartościowości.

3. Reakcje chemiczne. Uczeń:

- 1) opisuje różnice w przebiegu zjawiska fizycznego i reakcji chemicznej; podaje przykłady zjawisk fizycznych i reakcji chemicznych zachodzących w otoczeniu człowieka; planuje i wykonuje doświadczenia ilustrujące zjawisko fizyczne i reakcję chemiczną;
- 2) opisuje, na czym polega reakcja syntezy, analizy i wymiany; podaje przykłady różnych typów reakcji i zapisuje odpowiednie równania; wskazuje substraty i produkty; dobiera współczynniki w równaniach reakcji chemicznych; obserwuje doświadczenia ilustrujące typy reakcji i formułuje wnioski;
- 3) definiuje pojęcia: reakcje egzoenergetyczne (jako reakcje, którym towarzyszy wydzielanie się energii do otoczenia, np. procesy spalania) i reakcje endoenergetyczne (do przebiegu których energia musi być dostarczona, np. procesy rozkładu – pieczenie ciasta);
- 4) oblicza masy cząsteczkowe prostych związków chemicznych; dokonuje prostych obliczeń związanych z zastosowaniem prawa stałości składu i prawa zachowania masy.

4. Powietrze i inne gazy. Uczeń:

- 1) wykonuje lub obserwuje doświadczenie potwierdzające, że powietrze jest mieszaniną; opisuje skład i właściwości powietrza;
- 2) opisuje właściwości fizyczne i chemiczne azotu, tlenu, wodoru, tlenku węgla(IV);

odczytuje z układu okresowego pierwiastków i innych źródeł wiedzy informacje o azocie, tlenie i wodorze; planuje i wykonuje doświadczenia dotyczące badania właściwości wymienionych gazów;

3) wyjaśnia, dlaczego gazy szlachetne są bardzo mało aktywne chemicznie; wymienia ich zastosowania;

4) pisze równania reakcji otrzymywania: tlenu, wodoru i tlenku węgla(IV) (np. rozkład wody pod wpływem prądu elektrycznego, spalanie węgla);

5) opisuje, na czym polega powstawanie dziury ozonowej; proponuje sposoby zapobiegania jej powiększaniu;

6) opisuje obieg tlenu w przyrodzie;

7) opisuje rdzewienie żelaza i proponuje sposoby zabezpieczania produktów zawierających w swoim składzie żelazo przed rdzewieniem;

8) wymienia zastosowania tlenków wapnia, żelaza, glinu;

9) planuje i wykonuje doświadczenie pozwalające wykryć CO_2 w powietrzu wydychanym z płuc;

10) wymienia źródła, rodzaje i skutki zanieczyszczeń powietrza; planuje sposób postępowania pozwalający chronić powietrze przed zanieczyszczeniami.

5. Woda i roztwory wodne. Uczeń:

1) bada zdolność do rozpuszczania się różnych substancji w wodzie;

2) opisuje budowę cząsteczki wody; wyjaśnia, dlaczego woda dla jednych substancji jest rozpuszczalnikiem, a dla innych nie; podaje przykłady substancji, które rozpuszczają się w wodzie, tworząc roztwory właściwe; podaje przykłady substancji, które nie rozpuszczają się w wodzie, tworząc koloidy i zawiesiny;

3) planuje i wykonuje doświadczenia wykazujące wpływ różnych czynników na szybkość rozpuszczania substancji stałych w wodzie;

4) opisuje różnice pomiędzy roztworem rozcieńczonym, stężonym, nasyconym i nienasyconym;

5) odczytuje rozpuszczalność substancji z wykresu jej rozpuszczalności; oblicza ilość substancji, którą można rozpuścić w określonej ilości wody w podanej temperaturze;

6) prowadzi obliczenia z wykorzystaniem pojęć: stężenie procentowe, masa substancji, masa rozpuszczalnika, masa roztworu, gęstość; oblicza stężenie procentowe roztworu nasyconego w danej temperaturze (z wykorzystaniem wykresu rozpuszczalności);

7) proponuje sposoby racjonalnego gospodarowania wodą.

6. Kwasy i zasady. Uczeń:

1) definiuje pojęcia: wodorotlenku, kwasu; rozróżnia pojęcia wodorotlenek i zasada; zapisuje wzory sumaryczne najprostszych wodorotlenków: NaOH , KOH , Ca(OH)_2 , Al(OH)_3 i kwasów: HCl , H_2SO_4 , H_2SO_3 , HNO_3 , H_2CO_3 , H_3PO_4 , H_2S ;

2) opisuje budowę wodorotlenków i kwasów;

3) planuje i/lub wykonuje doświadczenia, w wyniku których można otrzymać wodorotlenek, kwas beztlenowy i tlenowy (np. NaOH , Ca(OH)_2 , Al(OH)_3 , HCl , H_2SO_3); zapisuje odpowiednie równania reakcji;

4) opisuje właściwości i wynikające z nich zastosowania niektórych wodorotlenków i kwasów;

5) wyjaśnia, na czym polega dysocjacja elektrolityczna zasad i kwasów; zapisuje równania dysocjacji elektrolitycznej zasad i kwasów; definiuje kwasy i zasady (zgodnie z teorią Arrheniusa);

6) wskazuje na zastosowania wskaźników (fenoloftaleiny, wskaźnika uniwersalnego); rozróżnia doświadczalnie kwasy i zasady za pomocą wskaźników;

7) wymienia rodzaje odczynu roztworu i przyczyny odczynu kwasowego, zasadowego i obojętnego;

- 8) interpretuje wartość pH w ujęciu jakościowym (odczyn kwasowy, zasadowy, obojętny); wykonuje doświadczenie, które pozwoli zbadać pH produktów występujących w życiu codziennym człowieka (żywność, środki czystości itp.);
- 9) analizuje proces powstawania kwaśnych opadów i skutki ich działania; proponuje sposoby ograniczające ich powstawanie.

7. Sole. Uczeń:

- 1) wykonuje doświadczenie i wyjaśnia przebieg reakcji zobojętniania (np. $\text{HCl} + \text{NaOH}$);
- 2) pisze wzory sumaryczne soli: chlorków, siarczanów(VI), azotanów(V), węglanów, fosforanów(V), siarczków; tworzy nazwy soli na podstawie wzorów i odwrotnie;
- 3) pisze równania reakcji dysocjacji elektrolitycznej wybranych soli;
- 4) pisze równania reakcji otrzymywania soli (reakcje: kwas + wodorotlenek metalu, kwas + tlenek metalu, kwas + metal, wodorotlenek metalu + tlenek niemetalu);
- 5) wyjaśnia pojęcie reakcji strąceniowej; projektuje i wykonuje doświadczenie pozwalające otrzymywać sole w reakcjach strąceniowych, pisze odpowiednie równania reakcji w sposób cząsteczkowy i jonowy; na podstawie tabeli rozpuszczalności soli i wodorotlenków wnioskuje o wyniku reakcji strąceniowej;
- 6) wymienia zastosowania najważniejszych soli: węglanów, azotanów(V), siarczanów(VI), fosforanów(V) i chlorków.

8. Węgiel i jego związki z wodorem. Uczeń:

- 1) wymienia naturalne źródła węglowodorów;
- 2) definiuje pojęcia: węglowodory nasycone i nienasycone;
- 3) tworzy wzór ogólny szeregu homologicznego alkanów (na podstawie wzorów trzech kolejnych alkanów) i układa wzór sumaryczny alkanu o podanej liczbie atomów węgla; rysuje wzory strukturalne i półstrukturalne alkanów;
- 4) obserwuje i opisuje właściwości fizyczne i chemiczne (reakcje spalania) alkanów na przykładzie metanu i etanu;
- 5) wyjaśnia zależność pomiędzy długością łańcucha węglowego a stanem skupienia alkanu;
- 6) podaje wzory ogólne szeregów homologicznych alkenów i alkinów; podaje zasady tworzenia nazw alkenów i alkinów w oparciu o nazwy alkanów;
- 7) opisuje właściwości (spalanie, przyłączanie bromu i wodoru) oraz zastosowania etenu i etynu;
- 8) projektuje doświadczenie pozwalające odróżnić węglowodory nasycone od nienasyconych;
- 9) zapisuje równanie reakcji polimeryzacji etenu; opisuje właściwości i zastosowania polietylenu.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
Szereg aktywności metali.	Uczeń: 1) przewiduje przebieg i pisze równania reakcji metali w roztworach kwasów i soli; 2) planuje i analizuje doświadczenia umożliwiające porównywanie aktywności metali.
Cykle przemian związków nieorganicznych.	Uczeń: 1) planuje i analizuje cykle przemian związków nieorganicznych, np. metal $\rightarrow$ tlenek metalu $\rightarrow$ wodorotlenek $\rightarrow$ sól; 2) pisze równania reakcji chemicznych na podstawie podanego schematu cyklu przemian.
Hydroliza soli. Odczyn roztworów wodnych soli.	Uczeń: 1) określa odczyn roztworów wodnych popularnych soli na podstawie ich wzorów;

	2) pisze równania reakcji hydrolizy soli; 3) planuje doświadczenia, w których identyfikuje (rozróżnia) sole na podstawie odczynu roztworów wodnych soli.
Reakcje jonowe.	Uczeń: 1) pisze jonowe równania reakcji otrzymywania kwasów, wodorotlenków i soli; 2) przewiduje przebieg i pisze równania reakcji jonowych, w których jednym z produktów reakcji jest gaz; 3) planuje i analizuje doświadczenia z udziałem reakcji jonowych.
Reakcje alkanów z fluorowcami. Nazwy fluorowcopochodnych alkanów.	Uczeń: 1) pisze równania reakcji alkanów z chlorem i bromem; 2) podaje nazwy chloropochodnych i bromopochodnych alkanów na podstawie wzorów i pisze wzory strukturalne i półstrukturalne na podstawie nazw.
Addycja wodoru, wody, chloru, bromu i chlorowodoru do alkenów. Reguła Markownikowa.	Uczeń: 1) pisze równania reakcji addycji wodoru, wody, chloru, bromu i chlorowodoru do alkenów zgodnie z regułą Markownikowa; 2) podaje nazwy związków powstających w wymienionych reakcjach (z wyjątkiem produktów tworzących się w reakcjach addycji wody).
Ustalanie wzorów elementarnych i rzeczywistych węglowodorów i fluorowcopochodnych węglowodorów.	Uczeń: 1) ustala wzór na podstawie: - informacji o właściwościach związku, - obliczeń z wykorzystaniem informacji o składzie procentowym związku lub stosunkiem wagowym połączonych pierwiastków.
Mol, masa molowa. Objętość molowa gazów w warunkach normalnych.	Uczeń: 1) wyjaśnia pojęcie mola, masy molowej i objętości molowej gazów; 2) dokonuje interpretacji molowej wzorów chemicznych i równań reakcji chemicznych; 3) wykonuje obliczenia stechiometryczne z wykorzystaniem pojęcia mola, liczby Avogadra, masy molowej i objętości molowej gazów w warunkach normalnych.

W przypadku doświadczeń wskazanych w podstawie programowej uczestnik konkursu powinien wykazać się umiejętnością projektowania eksperymentów chemicznych i przewidywania ich wyników, opisywania efektów towarzyszących przemianom, odróżniania obserwacji od wniosków.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

W etapie III konkursu nadal obowiązuje zakres wiadomości i umiejętności wskazany dla etapu II oraz wymagania opisane poniżej.

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej
9. Pochodne węglowodorów. Substancje chemiczne o znaczeniu biologicznym. Uczeń: 1) tworzy nazwy prostych alkoholi i pisze ich wzory sumaryczne i strukturalne; 2) bada właściwości etanolu; opisuje właściwości i zastosowania metanolu i etanolu; zapisuje równania reakcji spalania metanolu i etanolu; opisuje negatywne skutki działania alkoholu etylowego na organizm ludzki;

- 3) zapisuje wzór sumaryczny i strukturalny glicerolu; bada i opisuje właściwości glicerolu; wymienia jego zastosowania;
- 4) podaje przykłady kwasów organicznych występujących w przyrodzie i wymienia ich zastosowania; pisze wzory prostych kwasów karboksylowych i podaje ich nazwy zwyczajowe i systematyczne;
- 5) bada i opisuje właściwości kwasu octowego (reakcja dysocjacji elektrolitycznej, reakcja z zasadami, metalami i tlenkami metali);
- 6) wyjaśnia, na czym polega reakcja estryfikacji; zapisuje równania reakcji pomiędzy prostymi kwasami karboksylowymi i alkoholami jednowodorotlenowymi; tworzy nazwy estrów pochodzących od podanych nazw kwasów i alkoholi; planuje i wykonuje doświadczenie pozwalające otrzymać ester o podanej nazwie;
- 7) opisuje właściwości estrów w aspekcie ich zastosowań;
- 8) podaje nazwy wyższych kwasów karboksylowych nasyconych (palmitynowy, stearynowy) i nienasyconych (oleinowy) i zapisuje ich wzory;
- 9) opisuje właściwości długołańcuchowych kwasów karboksylowych; projektuje doświadczenie, które pozwoli odróżnić kwas oleinowy od palmitynowego lub stearynowego;
- 10) klasyfikuje tłuszcze pod względem pochodzenia, stanu skupienia i charakteru chemicznego; opisuje właściwości fizyczne tłuszczów; projektuje doświadczenie pozwalające odróżnić tłuszcz nienasycony od nasyconego;
- 11) opisuje budowę i właściwości fizyczne i chemiczne pochodnych węglowodorów zawierających azot na przykładzie amin (metyloaminy) i aminokwasów (glicyny);
- 12) wymienia pierwiastki, których atomy wchodzi w skład cząsteczek białek; definiuje białka jako związki powstające z aminokwasów;
- 13) bada zachowanie się białka pod wpływem ogrzewania, stężonego etanolu, kwasów i zasad, soli metali ciężkich (np. CuSO_4) i soli kuchennej; opisuje różnice w przebiegu denaturacji i koagulacji białek; wylicza czynniki, które wywołują te procesy; wykrywa obecność białka w różnych produktach spożywczych;
- 14) wymienia pierwiastki, których atomy wchodzi w skład cząsteczek cukrów; dokonuje podziału cukrów na proste i złożone;
- 15) podaje wzór sumaryczny glukozy i fruktozy; bada i opisuje właściwości fizyczne glukozy; wskazuje na jej zastosowania;
- 16) podaje wzór sumaryczny sacharozy; bada i opisuje właściwości fizyczne sacharozy; wskazuje na jej zastosowania; zapisuje równanie reakcji sacharozy z wodą (za pomocą wzorów sumarycznych);
- 17) opisuje występowanie skrobi i celulozy w przyrodzie; podaje wzory sumaryczne tych związków; wymienia różnice w ich właściwościach; opisuje znaczenie i zastosowania tych cukrów; wykrywa obecność skrobi w różnych produktach spożywczych.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
Budowa i właściwości chemiczne alkoholi.	Uczeń: 1) podaje wzór ogólny szeregu homologicznego alkoholi jednowodorotlenowych (alkanoli) oraz wzory i nazwy alkoholi należących do tego szeregu o liczbie atomów węgla 1 – 5; 2) planuje i opisuje doświadczenie umożliwiające rozróżnienie alkoholi jednowodorotlenowych i glicerolu; 3) pisze równania reakcji spalania dowolnego alkoholu.
Otrzymywanie i właściwości chemiczne kwasów karboksylowych i ich soli.	Uczeń: 1) podaje wzór ogólny szeregu homologicznego nasyconych kwasów jednokarboksylowych oraz wzory i nazwy kwasów

	należących do tego szeregu o liczbie atomów węgla 1 – 5; 2) pisze równania reakcji kwasów karboksylowych z zasadami, metalami i tlenkami metali oraz równania reakcji dysocjacji elektrolitycznej.
Właściwości tłuszczów nasyconych i nienasyconych.	Uczeń: 1) podaje wzory sumaryczne i półstrukturalne tłuszczów; 2) pisze równania reakcji utwardzania i zmydlania tłuszczów. 3) wyjaśnia budowę i pisze wzory mydeł.
Właściwości chemiczne amin i aminokwasów.	Uczeń: 1) zapisuje równania reakcji prostych amin z wodą i kwasem solnym; 2) zapisuje w oparciu o podany wzór aminokwasu równania reakcji aminokwasów z zasadą sodową, kwasem solnym, kondensacji aminokwasów; 3) podaje wzory aminokwasów na podstawie podanego wzoru peptydu.
Właściwości chemiczne węglowodanów.	Uczeń: 1) pisze równania reakcji spalania węglowodanów, fermentacji alkoholowej glukozy, hydrolizy skrobi 2) planuje i opisuje doświadczenia umożliwiające rozróżnianie węglowodanów.
Otrzymywanie i zastosowania tworzyw sztucznych otrzymywanych w procesach polimeryzacji.	Uczeń: 1) wyjaśnia jakie związki ulegają polimeryzacji i na czym ten proces polega; 2) zapisuje wzór polimeru na podstawie wzorów prostych monomerów (np. propenu, chlorku winylu, tetrafluoroetylen); 3) podaje wzór monomeru na podstawie wzoru polimeru; 4) wskazuje zastosowania tworzyw sztucznych wynikające z ich właściwości.
Metody identyfikowania związków organicznych	Uczeń: 1) ustala wzór i nazwę związku na podstawie informacji o jego właściwościach; 2) planuje i opisuje doświadczenia umożliwiające identyfikowanie poznanych związków organicznych na podstawie ich właściwości; 3) analizuje podane wyniki doświadczeń, które umożliwiają identyfikowanie (rozróżnianie) związków organicznych.
Cykle przemian związków organicznych.	Uczeń: 1) planuje i analizuje cykle przemian związków organicznych, np. alken → alkohol → kwas karboksylowy → ester. 2) pisze równania reakcji chemicznych na podstawie podanego schematu cyklu przemian.
Stężenie molowe roztworów. Przeliczanie stężeń.	Uczeń: 1) wykonuje obliczenia z wykorzystaniem pojęcia stężenie molowe roztworu; 2) przelicza stężenie procentowe roztworu na stężenie molowe i na odwrót; 3) oblicza stężenie roztworu po rozcieńczeniu lub zateżeniu;

4) dokonuje obliczeń dotyczących procesów zachodzących po zmieszaniu roztworów.

10.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania typu prawda/fałsz, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi (w tym zadania rachunkowe).

10.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. Kałuża B., Reych A., *Chemia. Zbiór zadań dla uczniów gimnazjów*, Wydawnictwo Edukacyjne Zofii Dobkowskiej „Żak”.
2. Koszmider M., Kozanecka G., *Zielone zadania. Ochrona środowiska w zadaniach chemicznych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
3. Kulawik T., Litwin M., Styka-Włazło Sz., *Chemia w zadaniach i przykładach. Zbiór zadań z repetytorium dla gimnazjum*. Warszawa, Wydawnictwo „Nowa Era”.
4. Łopata K., *Chemia a środowisko -zbiór ciekawych doświadczeń*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
5. Pazdro K., *Zbiór zadań z chemii do szkół ponadgimnazjalnych. Zakres podstawowy*, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro.
6. Rygielska A., *Zadania dla uczestników konkursów chemicznych*, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro.
7. Strona internetowa: <http://chemia.zamkor.pl> zakładka „Portal ucznia”(animacje i sfilmowane doświadczenia).

11. KONKURS BIOLOGICZNY

11.1. Cele edukacyjne

- Rozwijanie zainteresowań w zakresie nauk biologicznych.
- Pogłębienie motywacji do poszerzenia wiedzy i rozwijania umiejętności biologicznych.
- Rozwijanie umiejętności praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy.
- Rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów i myślenia naukowego.
- Poznawanie aktualnych problemów współczesnej biologii.
- Kształtowanie pozytywnego nastawienia do podejmowania wysiłku intelektualnego prowadzącego do sukcesu edukacyjnego.
- Wyrabianie postawy systematyczności, pracowitości i wytrwałości w uczeniu się biologii.

11.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej
--

Zakres merytoryczny drugiego etapu konkursu dotyczy treści nauczania następujących działów tematycznych podstawy programowej:

I. Związki chemiczne budujące organizmy oraz pozyskiwanie i wykorzystanie energii. Uczeń:
--

1) wymienia najważniejsze pierwiastki budujące ciała organizmów i wykazuje kluczową rolę węgla dla istnienia życia;2) przedstawia znaczenie wody dla funkcjonowania organizmów;3) wyróżnia podstawowe grupy związków chemicznych występujących w żywych organizmach (węglowodany, białka, tłuszcze, kwasy nukleinowe, witaminy, sole mineralne) oraz przedstawia ich funkcje;4) przedstawia fotosyntezę, oddychanie tlenowe oraz fermentację mlekową i alkoholową jako procesy dostarczające energii; wymienia substraty i produkty tych procesów oraz określa warunki ich przebiegu;5) wymienia czynniki niezbędne do życia dla organizmów samożywnych i cudzożywnych; ocenia, czy dany organizm jest samożywny czy cudzożywny.

II. Budowa i funkcjonowanie komórki. Uczeń:
--

1) dokonuje obserwacji mikroskopowych komórki i rozpoznaje (pod mikroskopem, na schemacie, na zdjęciu lub po opisie) podstawowe elementy budowy komórki (błona komórkowa, cytoplazma, jądro, chloroplast, mitochondrium, wakuola, ściana komórkowa);2) przedstawia podstawowe funkcje poszczególnych elementów komórki;3) porównuje budowę komórki bakterii, roślin i zwierząt, wskazując cechy umożliwiające ich rozróżnienie.

III. Systematyka – zasady klasyfikacji, sposoby identyfikacji i przegląd różnorodności organizmów. Uczeń:
--

1) uzasadnia potrzebę klasyfikowania organizmów i przedstawia zasady systemu klasyfikacji biologicznej (system jako sposób katalogowania organizmów, jednostki taksonomiczne, podwójne nazewnictwo);2) posługuje się prostym kluczem do oznaczania organizmów;

- 3) wymienia cechy, którymi wirusy różnią się od organizmów zbudowanych z komórek;
- 4) podaje znaczenie czynności życiowych organizmu (jednokomórkowego i wielokomórkowego): odżywiania, oddychania, wydalania, ruchu, reakcji na bodźce, rozmnażania, wzrostu i rozwoju;
- 5) przedstawia podstawowe czynności życiowe organizmu jednokomórkowego na przykładzie wybranego protista samożywnego (np. eugleny) i cudzożywnego (np. pantofelka);
- 6) przedstawia miejsca występowania bakterii i protistów oraz ich znaczenie w przyrodzie i dla człowieka;
- 7) wymienia cechy umożliwiające zaklasyfikowanie organizmu do grzybów oraz identyfikuje nieznanego organizm jako przedstawiciela grzybów na podstawie obecności tych cech; wskazuje miejsca występowania grzybów (w tym grzybów porostowych);
- 8) obserwuje okazy i porównuje cechy morfologiczne glonów i roślin lądowych (mchów, widłaków, skrzypów, paproci, nagozalążkowych i okrytozalążkowych), wymienia cechy umożliwiające zaklasyfikowanie organizmu do wymienionych wyżej grup oraz identyfikuje nieznanego organizm jako przedstawiciela jednej z nich na podstawie obecności tych cech;
- 9) wymienia cechy umożliwiające zaklasyfikowanie organizmu do parzydełkowców, płazińców, nicieni, pierścienic, stawonogów (skorupiaków, owadów i pajęczaków), mięczaków, ryb, płazów, gadów, ptaków, ssaków oraz identyfikuje nieznanego organizm jako przedstawiciela jednej z wymienionych grup na podstawie obecności tych cech;
- 10) porównuje cechy morfologiczne, środowisko i tryb życia grup zwierząt wymienionych w pkt 9, w szczególności porównuje grupy kręgowców pod kątem pokrycia ciała, narządów wymiany gazowej, ciepłoty ciała, rozmnażania i rozwoju;
- 11) przedstawia znaczenie poznanych grzybów, roślin i zwierząt w środowisku i dla człowieka.

IV. Budowa i funkcjonowanie organizmu roślinnego na przykładzie rośliny okrytozalążkowej. Uczeń:

- 1) Wymienia czynności życiowe organizmu roślinnego;
- 2) identyfikuje (np. na schemacie, fotografii, rysunku lub na podstawie opisu) i opisuje organy rośliny okrytonasiennej (korzeń, pęd, łodyga, liść, kwiat, owoc) oraz przedstawia ich funkcje;
- 3) wskazuje cechy adaptacyjne w budowie tkanek roślinnych do pełnienia określonych funkcji (tkanka twórcza, okrywająca, mięsista, wzmacniająca, przewodząca);
- 4) rozróżnia elementy budowy kwiatu (okwiat: działki kielicha i płatki korony oraz słupkowie, pręcikowie) i określa ich rolę w rozmnażaniu płciowym;
- 5) przedstawia budowę nasienia (łupina nasienna, bielmo, zarodek) oraz opisuje warunki niezbędne do procesu kiełkowania (temperatura, woda, tlen);
- 6) podaje przykłady różnych sposobów rozsiewania się nasion i przedstawia rolę owocu w tym procesie.

VI. Budowa i funkcjonowanie organizmu człowieka. (1 - 12)

VII. Stan zdrowia i choroby. Uczeń:

- 1) Przedstawia znaczenie pojęć „zdrowie” i „choroba” (zdrowie jako stan równowagi środowiska wewnętrznego organizmu, zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne; choroba jako zaburzenie tego stanu);
- 2) przedstawia negatywny wpływ na zdrowie człowieka niektórych substancji psychoaktywnych (tytoń, alkohol), narkotyków i środków dopingujących oraz nadużywania kofeiny i niektórych leków (zwłaszcza oddziałujących na psychikę);
- 3) wymienia najważniejsze choroby człowieka wywoływane przez wirusy, bakterie,

protisty i pasożyty zwierzęce oraz przedstawia zasady profilaktyki tych chorób; w szczególności przedstawia drogi zakażenia się wirusami HIV, HBV i HCV oraz HPV, zasady profilaktyki chorób wywoływanych przez te wirusy oraz przewiduje indywidualne i społeczne skutki zakażenia;

- 4) przedstawia czynniki sprzyjające rozwojowi choroby nowotworowej (np. niewłaściwa dieta, tryb życia, substancje psychoaktywne, promieniowanie UV) oraz podaje przykłady takich chorób;
- 5) przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób nowotworowych;
- 6) uzasadnia konieczność okresowego wykonywania podstawowych badań kontrolnych (np. badania stomatologiczne, podstawowe badania krwi i moczu, pomiar pulsu i ciśnienia krwi);
- 7) analizuje informacje dołączane do leków oraz wyjaśnia, dlaczego nie należy bez wyraźnej potrzeby przyjmować leków ogólnodostępnych oraz dlaczego antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniem lekarza (dawka, godziny przyjmowania leku i długość kuracji);
- 8) przedstawia podstawowe zasady higieny;
- 9) analizuje związek pomiędzy prawidłowym wysypianiem się a funkcjonowaniem organizmu, w szczególności wpływ na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz odporność organizmu.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
• tkanki człowieka – rodzaje oraz związek ich budowy z pełnioną funkcją; • powiązania strukturalne i funkcjonalne między narządami człowieka w obrębie poszczególnych układów oraz między układami; • mechanizm ujemnego sprzężenia zwrotnego i jego rola w utrzymaniu homeostazy organizmu; • przedstawianie mechanizmów i narządów odpowiedzialnych za utrzymanie wybranych parametrów środowiska wewnętrznego na określonym poziomie (regulacja stałej temperatury ciała, rola stałości składu płynów ustrojowych, np. stężenia glukozy we krwi, stałości ciśnienia krwi); • czynniki wpływające na zaburzenie homeostazy organizmu (stres, szkodliwe substancje, w tym narkotyki, nadużywanie leków i niektórych używek, biologiczne czynniki chorobotwórcze); • przyczyny chorób/schorzeń	Uczeń: - rozpoznaje tkanki człowieka, wymienia rodzaje oraz związek ich budowy z pełnioną funkcją; - wyjaśnia przebieg poszczególnych czynności oraz procesów życiowych zachodzących w organizmie człowieka i w innych organizmach; - postrzega jako integralną całość funkcjonowanie organizmu człowieka; - interpretuje zależności zachodzące między budową a funkcją układów i narządów w organizmie człowieka; - interpretuje zależności zachodzące między środowiskiem życia organizmu, a jego budową i funkcjonowaniem; - określa przyczyny zakłóceń stanu zdrowia człowieka; - analizuje przyczyny zakłóceń stanu zdrowia człowieka i przewiduje skutki własnych decyzji w tym zakresie; - przewiduje konsekwencje zdrowotne wynikające z nieprzestrzegania zasad profilaktyki i higieny w życiu człowieka; - rozpoznaje zmiany stanu zdrowia, które wymagają konsultacji lekarskiej; - charakteryzuje objawy wybranych chorób człowieka; - określa warunki doświadczenia i

poszczególnych układów i narządów oraz zasady profilaktyki w tym zakresie.	odróżniania próby kontrolną od próby badanej, formułuje hipotezę i wniosek; - interpretuje wyniki obserwacji, doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności.
--	--

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej

Zakres treści II etapu oraz wymagania wskazane poniżej.

IV. Ekologia. Uczeń:

- 1) Przedstawia czynniki środowiska niezbędne do prawidłowego funkcjonowania organizmów w środowisku lądowym i wodnym;
- 2) wskazuje, na przykładzie dowolnie wybranego gatunku, zasoby, o które konkurują jego przedstawiciele między sobą i z innymi gatunkami, przedstawia skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej i międzygatunkowej;
- 3) przedstawia, na przykładzie poznanych wcześniej roślinożernych ssaków, adaptacje zwierząt do odżywiania się pokarmem roślinnym; podaje przykłady przystosowań roślin służących obronie przed zgryzaniem;
- 4) przedstawia, na przykładzie poznanych wcześniej mięsożernych ssaków, adaptacje drapieżników do chwytania zdobyczy; podaje przykłady obronnych adaptacji ich ofiar;
- 5) przedstawia, na przykładzie poznanych pasożytów, ich adaptacje do pasożytniczego trybu życia;
- 6) wyjaśnia, jak zjadający i zjadani regulują wzajemnie swoją liczebność;
- 7) wykazuje, na wybranym przykładzie, że symbioza (mutualizm) jest wzajemnie korzystna dla obu partnerów;
- 8) wskazuje żywe i nieożywione elementy ekosystemu; wykazuje, że są one powiązane różnorodnymi zależnościami;
- 9) opisuje zależności pokarmowe (łańcuchy i sieci pokarmowe) w ekosystemie, rozróżnia producentów, konsumentów i destruentów oraz przedstawia ich rolę w obiegu materii i przepływie energii przez ekosystem.

VIII. Genetyka. Uczeń:

- 1) przedstawia znaczenie biologiczne mitozy i mejozy, rozróżnia komórki haploidalne i diploidalne, opisuje budowę chromosomu (chromatydy, centromer), rozróżnia autosomy i chromosomy płci;
- 2) przedstawia strukturę podwójnej helisy DNA i wykazuje jej rolę w przechowywaniu informacji genetycznej i powielaniu (replikacji) DNA;
- 3) przedstawia sposób zapisywania i odczytywania informacji genetycznej (kolejność nukleotydów w DNA, kod genetyczny); wyjaśnia różnicę pomiędzy informacją genetyczną a kodem genetycznym;
- 4) przedstawia zależność pomiędzy genem a cechą;
- 5) przedstawia dziedziczenie cech jednogenowych posługując się podstawowymi pojęciami genetyki (fenotyp, genotyp, gen, allel, homozygota, heterozygota, dominacja, recesywność);
- 6) wyjaśnia dziedziczenie grup krwi człowieka (układ AB0, czynnik Rh);
- 7) przedstawia dziedziczenie płci u człowieka i podaje przykłady cech człowieka sprzężonych z płcią (hemofilia, daltonizm);

- 8) podaje ogólną definicję mutacji oraz wymienia przyczyny ich wystąpienia (mutacje spontaniczne i wywołane przez czynniki mutagenne); podaje przykłady czynników mutagennych;
- 9) rozróżnia mutacje genowe (punktowe) i chromosomowe oraz podaje przykłady chorób człowieka warunkowanych takimi mutacjami (mukowiscydoza, zespół Downa).

IX. Ewolucjonizm. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pojęcie ewolucji organizmów i przedstawia źródła wiedzy o jej przebiegu;
- 2) wyjaśnia na odpowiednich przykładach, na czym polega dobór naturalny i sztuczny oraz podaje różnice między nimi;
- 3) przedstawia podobieństwa i różnice między człowiekiem a innymi naczelnymi jako wynik procesów ewolucyjnych.

X. Globalne i lokalne problemy środowiska. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i analizuje skutki globalnego ocieplenia klimatu;
- 2) uzasadnia konieczność segregowania odpadów w gospodarstwie domowym oraz konieczność specjalnego postępowania ze zużytymi bateriami, świetłówkami, przeterminowanymi lekami;
- 3) proponuje działania ograniczające zużycie wody i energii elektrycznej oraz wytwarzanie odpadów w gospodarstwach domowych.

Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
• nisza ekologiczna organizmu, zakres tolerancji organizmu względem warunków (czynników) środowiska; przykłady organizmów wskaźnikowych; • interpretowanie wykresów i określenie środowiska życia organizmu, mając podany jego zakres tolerancji na określone czynniki (np. temperaturę, wilgotność, pH, stężenie tlenków siarki w powietrzu); • rozwiązywanie dwugenowych krzyżówek genetycznych z wykorzystaniem szachownicy Punnetta; • biosynteza białka (przebieg, znaczenie), rodzaje i funkcje RNA; • biotechnologia tradycyjna i nowoczesna-praktyczne zastosowanie, możliwości i ograniczenia;	- rozwiązuje dwugenowe krzyżówki genetyczne; - wykazuje ewolucyjne źródła różnorodności biologicznej; - określa warunki doświadczenia i odróżnia próbę kontrolną od próby badanej; - formułuje hipotezy i wnioski; - interpretuje wyniki obserwacji, doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności; - opisuje proste obserwacje i doświadczenia, zgodnie z metodologią badań biologicznych; - interpretuje rysunki, schematy, wykresy i diagramy; - opisuje przebieg i znaczenie biosyntezy białka, wymienia funkcje RNA; - interpretuje wiedzę z różnych dziedzin, niezbędną do wyjaśnienia procesów życiowych.

• istota, sposoby i cele procedur inżynierii genetycznej: otrzymywanie organizmów transgenicznych, klonowanie organizmów; • mechanizm działania doboru naturalnego i jego rodzaje, skutki doboru w postaci powstawania adaptacji u organizmów; • Poleski i Roztoczański Park Narodowy (położenie, logo, charakterystyczne gatunki roślin i zwierząt), rola obszarów Natura 2000 w Polsce jako form ochrony przyrody.	
--	--

11.3. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. Woźniak Anna, *Botanika. Jedność i różnorodność roślin (kompendium dla uczniów gimnazjum)*, WSiP (dowolne wydanie).
2. Koszewska Barbara., Zabłocka T., *Zoologia. Jedność i różnorodność zwierząt (kompendium dla uczniów gimnazjum)*, WSiP (dowolne wydanie).
3. Aleksandrowicz R. *Mały atlas anatomiczny*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2003 lub inne dostępne na rynku edukacyjnym.
4. Umiński T., *Ekologia dla uczniów gimnazjum*, WSiP, Warszawa 1999.
5. www.poleskipn.pl
6. www.roztoczanskipn.pl

11.4. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi, prawda/fałsz.

12. KONKURS GEOGRAFICZNY

12.1. Cele edukacyjne

- Budzenie zainteresowań geograficznych uczniów.
- Kształcenie kompetencji uczniów, takich jak myślenie naukowe oraz wykorzystanie wiedzy do rozwiązywania problemów.
- Ukazanie użyteczności wiedzy geograficznej w życiu codziennym i działalności człowieka.
- Motywowanie uczniów do samodzielnej, systematycznej pracy.

12.2. Szczegółowy opis treści programowych obowiązujących na poszczególnych etapach konkursu

I. Drugi etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej (w nawiasach podano oznaczenia wymagań szczegółowych zapisanych w podstawie programowej)
--

Uczeń:

- wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie; posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości w terenie (1.1);
- odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych (1.2);
- identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych (1.4);
- dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych (1.5);
- określa położenie geograficzne oraz matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie (1.6);
- lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty oraz najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce np. niziny, wyżyny, góry, rzeki, jeziora, wyspy, morza, państwa (1.7);
- analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych (1.8);
- podaje główne cechy kształtu i wymiarów Ziemi (2.1);
- posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: ruch obrotowy Ziemi, czas słoneczny, czas strefowy; podaje cechy ruchu obrotowego; wyjaśnia, dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i granica zmiany daty; posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi (2.2);
- podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi; przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku (2.3);

- podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchów Ziemi (2.4);
 - charakteryzuje wpływ głównych czynników klimatotwórczych na klimat (3.1);
 - charakteryzuje na podstawie wykresów lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych położonych w różnych strefach klimatycznych; oblicza amplitudę i średnią temperaturę powietrza; wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a temperaturą powietrza (3.2);
 - wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi (3.3);
 - podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi oraz wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi (3.4);
 - podaje główne cechy płytowej budowy litosfery; wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi (3.5);
 - posługuje się ze zrozumieniem pojęciem wietrzenia i erozji; przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich (3.6);
 - rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania czynników rzeźbotwórczych (3.7);
-
- wykazuje się znajomością podziału politycznego Europy (9.1);
 - określa położenie Europy i główne cechy środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej i map tematycznych (9.2);
 - opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego zróżnicowania (9.3);
 - wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego (9.4);
 - wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji lub innego kraju europejskiego, związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej; identyfikuje cechy rolnictwa towarowego (9.5);
 - przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu wybranego regionu (lub okręgu) przemysłowego w Europie Zachodniej (9.6);
 - przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz znaczenie Paryża lub Londynu jako światowej metropolii (9.7);
 - wykazuje wpływ gór na cechy środowiska przyrodniczego oraz gospodarkę krajów

alpejskich (9.8);

- wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej (9.9);

- wykazuje, na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów (10.1);

- przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje (10.2);

- analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach; wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin; podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej (10.3);

- wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego (10.4);

- wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo-Wschodniej (10.5);

- opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii (10.6);

- charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych (10.7);

- charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce (10.8);

- wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody (10.9);

- określa związki pomiędzy problemami wyżywienia, występowaniem chorób (m.in. AIDS) a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary (10.10);

- wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej (10.11);

- identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem; określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii (10.12);

- wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej (10.13);

- przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Australii na tle warunków środowiska przyrodniczego (10.14); - przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki; podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych (10.15).	
Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
Państwa Unii Europejskiej Gospodarczy podział państw świata Rozmieszczenie ludności na Ziemi	Uczeń: - lokalizuje na mapie państwa UE, porównuje ich udział w światowej produkcji surowców mineralnych oraz produkcji przemysłowej i rolniczej; - określa cechy państw wysoko, średnio i słabo rozwiniętych, porównuje mierniki społeczno-gospodarcze państw o różnym poziomie rozwoju; - wskazuje obszary o dużej i małej gęstości zaludnienia na Ziemi, omawia czynniki rozmieszczenia ludności na kontynentach.

II. Trzeci (wojewódzki) etap konkursu (90 minut, liczba punktów: 40)

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej	
Na etapie III obowiązują treści programowe z drugiego etapu konkursu oraz treści programowe zawarte w następujących działach podstawy programowej: 4. Położenie i środowisko przyrodnicze Polski (1 – 5). 5. Ludność Polski (1 – 6). 6. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski (1 – 8). 7. Regiony geograficzne Polski (1 – 6). Ponadto uczeń: - charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze krajów sąsiadujących z Polską; wykazuje ich zróżnicowanie społeczne i gospodarcze (8.1)	
Zagadnienia spoza podstawy programowej	Wymagane umiejętności
Ludność Polski, procesy demograficzne. Walory przyrodnicze i kulturowe Lubelszczyzny	Uczeń: - formułuje wnioski dotyczące procesów demograficznych np. zmian liczby ludności Polski, przyrostu naturalnego, struktury płci na podstawie danych liczbowych i wykresów, oblicza podstawowe wskaźniki demograficzne np. gęstości zaludnienia, przyrost naturalny, przyrost rzeczywisty na podstawie danych statystycznych; - rozpoznaje na podstawie różnych źródeł informacji (fotografii, opisów) wybrane obiekty turystyczne Lubelszczyzny np. parki narodowe, krajobrazowe, zabytki kultury, muzea; opisuje walory krajoznawcze regionu na podstawie mapy fizycznej, turystycznej lub map tematycznych woj. Lubelskiego.

12.3. Forma zadań

W arkuszach konkursowych wystąpią zadania zamknięte z jedną prawidłową odpowiedzią, zadania typu prawda – fałsz, zadania z luką, zadania na dobieranie, zadania otwarte krótkiej odpowiedzi, zadania otwarte rozszerzonej odpowiedzi.

12.4. Proponowana literatura dla nauczycieli i uczniów

1. *Świat w liczbach*, WSiP, Warszawa 2011 i dalsze.
2. J. Balon, Jerzy Desperak, *Tablice geograficzne*, wyd. Park Edukacja, Bielsko-Biała 2005.
3. *Tablice geograficzne*, wyd. Adamnatan, Warszawa 1998.
4. B. Pydziński, S. Zając, *Klimatologia w szkole*, WSiP, Warszawa 1980.
5. Flis J., *Szkolny słownik geograficzny*, WSiP, Warszawa 1999.
6. W. Łęcki, *Kanon Krajoznawczy Polski*, wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 2000.

Strony internetowe:

www.imgw.pl

www.parkinarodowe.edu.pl

www.lubelskie.pl

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne>

